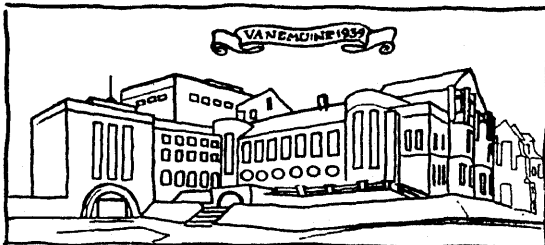

TEATER

Nr. 6 — SEPTEMBER 1939

Fr. R. Kreutzwaldi
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

SA, P 590

KREDIIT PANK

ASUTATUD 1907. AASTAL

*

PEAPANK

TALLINN, SUUR-KARJA TÄNAV 20

*

OSAKONNAD

HAAPSALU, HIIU-KÄRDLA, NARVA, PET-SERI, PÄRNU, TÜRI, VILJANDI, VÖRU

A.-S.

VENNAD KIMBERG

TRAADI- ja NAELATEHASED

TALLINN

Meie valmistame:

Naelu — lati-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-, side-, sadulsepa-, saapa- jne.

Kabjanaelu, hobuseraudu

Traati—haljast, põletatud, tsingitud, vasetatud, lakeeritud, vedru-, telegraafi-, klaasimis- jne.

Okastraati, okastraadi obadusi

Neede — rauast, vasest, alumiiniumist.

KONTOR: Nunne 16, telef. 448-17, 476-97

TEHASED: Katusepapi 35, telef. 304-34

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehase ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Iga perenaine
teenib komplimendi,

Esto

serveerides

**konserve,
sinke ja
vorste**

Müügil „LIHASENTRAALIDES“

Ühing „EESTI LIHAEKSPORT“

A-S.

EESTI METSATÖÖSTUS

METSA- JA SAETUD MATERJALIDE
MÜÜK SOODSATE HINDADEGA

LAOD TALLINNAS:

Saetud materjalide — Küti tän., telefon 441-16
Küttepuud — Laeva tän. 6, tel. 316-84

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

KEILA

VILLAKETRAMIS- & -KUDUMISTÖÖSTUS

Tallinn, Soo 27 Telefonid 461-01 ja 438-35

Valmistab tuntud headuses
meesterahva palitu- ja üli-
konnariideid ning naisterahva
mantliriideid

Moodne tööstuse sisseseade, kõrgekvaliteediline tooresmaterjal ning vilunud tööjõud kindlustavad Keila riide headuse

KINDLUSTUSAKTSIASELTS

EESTI LLOYD

SUUREMAID
JA VANEMAID
KODUMAA KINDLUSTUSSELTSE
ESINDUSED KOGU EESTIS

KIIRE JA ÕIGLANE KAHJUTASUDE
ÕIENDAMINE

EESTI LLOYD

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

INGLISE
KUUL- JA
RULL-LAAGRID

R&M

Ransome & Marles
Bearing Co., Ltd.
Newark-on-Trent, England

ESINDAJA JA
PEALADU EESTIS:

Eveka

KAUBANDUSE A/S.
TALLINN, TATARI 28
TEL. 479-76 480-22

Teatritele ja
näiteringidele soovitame

näidendeid

Saadaval kogu Eestis ilmuv vastav kirjandus,
ka noorsoole

Erialalisi raamatuid

maskijumestuse, ilulugemise, hääldamise
ja teatrikunsti kohta

Dekoratsioonipabereid

igasuguseid, eriti laia ja odavat dekoratsiooni-
pappi, pileтираamatuid, serpentiine jne. jne.

Raamatu-, kirjutusmaterjali- ja paberikaupade suurlaad
Tallinnas

K-Ü. „RAHVAÜLIKOOI“

Harju 48, oma majas, telef. 444-39, 444-37, Pärnu mnt. 10, telef. 446-67, 446-66

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Perenaised!

Tarvitades

LODIX

kingakreemi

SIDOL

metalli- ja aknapuhastusvahendit

SIGELLA

poonimisvaha

SIRAX

küürimispulbrit

hoiate kokku aega

A.-S. SYDOL COMPANY, TALLINN

Elegantne daam kannab

„Simplex“

kindaid!

A.-S. „KINDAVABRIK SIMPLEX“

TALLINN, Kungla tän. 41, telefon 448-19

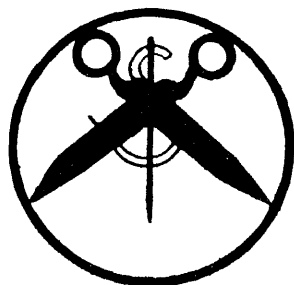
Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Lugupeetud kliendid!

Viimane saadetus

BURRBERRY, HOVARD, HARDY
EKSTRA KUPONGE

on meile kohale jõudnud

ERIALA FRAKK

DAAMIDE JA HÄRRADE RÄTSEPAÄRI

F-a **SCHWARZ**

Kullasepa 9. Telefon 443-03

Täidame tellimisi oma ja tellija materjalist!

IGATÜÜBILISTE

AUTODE PARANDUSED

Põhjalik järelevaatus ja kõigi osade korrastus, silindrite puurimine, kolbide uuendus, üldse kõik auto juures ettetulevad tööd tehakse erialaliselt õppinud montööridelt meie täielisel vastutusel.

LAKEERIMISTÖÖKODA, sisustatud pritsehn. ja käsitsi töötamiseks.

VULKANISEERIMISTÖÖKODA, milles välis- ja ka sisekummide parandamiseks kasutatakse ainult otse vabrikuist tellitavat värsket materjali. Garanteerime, et meie vulkaniseerimistööd peavad vastu kummi eluea lõpuni.

MOOTORITE JA TRAKTORITE PARANDUS

A-S. ESTAKLAND'I AUTOTÖÖKODA

TALLINN, SADAMA 11. TEL. 427-65

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

*K*es tahab omada meeldiva ja
soliidse välimuse — see peab
tarvitama „Rauaniit'i“ kõrge-
kvaliteedilisi riideid, pitse ja
paelu

A/s. „Rauaniit“

*Tallinn,
Põhja pst. nr. 7*

K. A. RÜTMAN & Ko.

KEEMIAAINETE SUURLADU

KONTOR

Tallinn, Pärnu mnt. 9
Telef. **466-71, 466-72**

L A D U

Tallinn, Kalda 24
Tel. **456-93**

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Suures valikus:

- meeste triiksärgid,
- laste mantlid, kübarad, kleidid, sportasjad,
- villased kampsunid,
- naiste siid- ja villane pesu

Anny Treier

Tallinn, Vilmsi 29 Tel.: 300-55

GRAND PRIX

315-52

EESTI KIVIÖLI A/Ü.

Suurim õlitööstus Eestis

Tehased: Kiviõlis — tel. Sonda 15
Müügibüroo: Tallinn, Pärnu m. 10
tel. 478-66

Aktsiaselts

„VILL“

Tallinnas,
V.-Karja 12

Telefonid:
Juhatus 450-38,
476-49,
ladu ja kontor
450-39

Meie kammõgarn-ülrikonnariided, Inglise maalt ostetud valmislõngast kootud, võisilevad inglise riietega.

Meie villased daamide kleidiriided, välismaalõngast, võisilevad välismaa kleidiriietega.

Meie siidiriided on ilma puuvilla lisanduseita.

Meie trükitud siidid on värvikindlad.

Kaubamaja

J. H O R M

Tallinn, Pärnu 6
(Urta maja)

Sügisuudiste rikkalikem ladu

- Ülikonnariided
 - Mantliriided
 - Kleidiriided
 - Pesuriided

Suur valik ja mõõdukad hinnad
tagavad Teie rahulolu

I E. M.

Suletöööstus o-ü.

kauplus Vene tänn. nr. 1

soovitab suures valikus
soodsail tingimustil:

pleekimata ja valgeid linaseid ja
puuvillaseid

voodilina- padjapüüri- käteräti- laudlina-	} riideid
---	-----------

iõasuguseid tekiriideid, padja-
kotiiriidid „I n l e i t“, madratsi- ja
mõõbliriideid ning aknaeesriideid
Iõasuguseid tekke, patju, madrat-
seid, kapokki, jõhvi, mererohtu ja
sulõgi suurel ja väikesel arvul

Tehniline büroo

VENNAD UIBOPUU

Tallinn, Pärnu mnt. 16 Tel. 446-10

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Moodsad

lastevankrid
sportkärud
ja
raudvoodid

ED. MÖLLERSON KOPLI 10 — TALLINN
TEL. 439-70

Telefonid: restoran 449-95
kohvik 432-61

Külastage
restoran-öölokaali

O.K.

kohvik

Tallinn, Suur-Karja 18

Viljandi likööri- ja veinitehaste

O/Ü. „ALKO“

veinid

vahuveinid

napsid

liköörid ja

konjakid

tagavad oma headuse poolest kõige
nõudlikuma tarvitaja rahulolu

Uudissordina soovitame konjakit
„K A L E V“

Esindus ja ladu:

A-s.

Kaubamaja „ESTIKA“

Tallinn, S.-Karja 20/12, telefon 447-65

Nahakaubad laos alati suures valikus

Tallanahad „Union“ ja teistest tehastest.
Pastla- ja pinsolinahad. Saapa pealis- ja
voodrinahad. Sadulsepa- ja kingsepatar-
bed. Hobuseriistad ja riimad

Kala- ja jahimeestele nahast ja kummist
saapad

Jalanõud:

Nahast: A/s. Globus-Union
Kummist: kalossid ja botikud „Põhjala“,
„Nokia“, „Quadrat“ jne.

Müük tehaste suurmüügihindadega
Müük suurel ja väikesel arvul

NAHA-, JALANÕUDE- JA HOBUSERIISTADEKAUPLUS

NIKOLAI BÖSTROV

Tallinn, Veneturg nr. 1. Tel. 313-13

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Päev läbi soojad söögid odavate hindadega

suurbaar „EUROOPAS“

Tallinn, Viru 24

Muusika • Kabinetid

A. Adamka

saapaäri

Tallinn, Harju 26

Telefon 436-25

Suures valikus elegantseid
viimase aja uudiseid

E. BRASCHINSKY & P O J A D

soovitab suures valikus
igale hooajale vastavat
pudukaupa

Müük suurel ja väikesel arvul

Tallinn, V.-Karja 12, telef. 436-90

Tallinn, Vene 7. Telefon 430-98

Aug. Tanseri

*päevapilditarvete laost
ostate soodsa hinnaga*

fotoaparaate ja -tarbeid

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Igasugu

seemned

puukoolisaadused jne.

EESTI SEEMNEVILJA ÜHISUS

Restoran - öölokaal

„Dancing Paris“

Tallinn, Müürivahe tän. 2

Kabaree

UUS EESKAVA

M ä n g i b

Joh. Pori

ja tema orkester

A/S. EESTISIID

Ketramis- ja kudumisvabrik

Seadistatud 1932. aastal

**Valmistab kõiksuguseid riideid
ja lõnga**

VABRIKU LAOD :

Tallinn, Viru t. 5, tel. 447-87

Tallinn, Viru t. 14, tel. 443-97

Tallinn, Laadaplats 129

Tallinn, Bekkeri as. nr. 5

Tartu, Poe tän. 2, tel. 10-17

Narva, Peetri plats 1

Viljandi, Tartu tän. 1, tel. 30

Petseri, Turuplats 17, tel. 1-19

Tõrva, Tartu tän. 2

Rakvere, Tallinna tän. 25, tel. 4-47

Nõmme, Pärnu mnt. 94

Kuressaare, Lossi tän. 3, tel. 1-81

Pärnu, Laidoneri tän. 12, tel. 5-26

Eritellimiste vastuvõtmine

Restide müük

Suurim valik riidekaupadest

K/M. Tallinna Tekstiil

Tallinn, Pärnu mnt. 8, tel. 446-34

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Orto

I L U A K O R D

ORTO KÖLNIVEED, KREEM,
PUUDER, KÜMBLUS-
JA TUALETTSEEBID

Müügil
kosmeetikakauplustes

Omad kauplused:
Tallinnas, V. Karja 1 ja Narva mnt. 19

Tallinna hipodroom

Sihtasutis „Hipodroom“

korraldab pühapäevadel traavivõistlusi
kodumaal kasvatatud ja välismaa
kuulsaimaile ja kiireimaile traavleile

Einelaud

Muusika

Telefon 435-05

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

○/□. TILGA & KO

TALLINN, HARJU 23 ● TEL. 467-98, 482-83

ELEKTRIOSAKOND:

Valgustusarmatuurid, laualambid
kunstnik P. Areni kavandite järgi

MAJAPIDAMISES:

Elektrikeeduplaadid, -pliidid,
-praeahjud, -külmutuskapid,
-köögimootorid jne.

Ehitustarbed & -materjalid

○/□. „UUS MAJA“

TALLINN, ESTONIA PST. 25, TEL. 461-39

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Sügishooajaks kohale jõudnud kuulsamatest
Inglis vabrikutest moodsais mustreis
ülikonna- ja palituriideid

R Ä T S E P A Ä R I

Julius Kull

Tallinn, S. Karja 6. Tel. 468-37

Kohvik

H. Feischner & Poeg

Tallinn, Harju 45 Telefon 445-00

Metsaäri

ELMAR TORV

Tallinn, Laulupeo 26, tel. 304-10

U.Sadama 11, tel. 428-09

Ilusad, head ja mugavad

on

Kondor kvaliteet-jalanõud

Esinduskauplus: Tallinn, Harju t. 39 (Kuld Lõvi vastas), tel. 419-53

Vabrik: Tallinn, Narva mnt. 15, tel. 307-84

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

K O H V I K KULTAS

Tallinn, Vabadusväljak 10
Tel. 478-78, 479-91, 484-30

- Hommikueined
- Oma kondiitritööstus
- Tellimiste vastuvõtt
- Kvaliteetkaubad

Tungsramp

Dekaluumen-kokkuhoiulamp

Tarvitab kõige vähem voolu, annab kõige rohkem valgust

**Peaesindaja Eestis:
Kaubanduskontor**

EUG. SACHARIAS

Tallinn, Pärnu 8. Telef. 467-47

Alati suures valikus ajakohaste hinda-
dega üldtuntud vabrikute saadused:

ehitustarbed, tööriistad, teras- ja rauakaubad

Joh. Krahe

Tallinn, Narva m. 4, tel. 308-93

O/Ü RIIEURITE ÜHISKAUBAMAJA

„RUK“

Tallinn, Suur-Karja 19 ● Tartu, Aleksandri 5
Telefon 455-77 Telefon 16-20

Soovitab sügishooajaks uudiseid kodu-
maa ja inglise vabrikulist kostüümi-, üli-
konna- ja mantliriideiks

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Igas

saapakaupluses
on saadaval

Ainuesindaja Eestis

EMIL KUMENIUS

Tallinn, Lai 9. Tel. 487-46

*Kõige maitsvamad toidud ja
küpsised valmistate tarvitades*

t a i m e v õ i d

„ASTA“

*Saada kõigis toiduainete- ja
delikatesskaupluses*

Taimetooteõnnes **„OLIVIA“**

Tallinn, Dolja t. 3, tel. 431-97

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

TEATER

LAVAKUNSTI JA-KIRJANDUSE
AJAKIRI

6

PEATOIMETAJA
PAUL OLAK

TEGEVTOIMETAJA
EDUARD REINING

VÄLJAANDJA
EESTI NÄITLEJATE LIIT

SISU:

	Lhk.
1. „Vanemuine“ Eesti kultuuriloos.	251
2. Kuidas valmis „Vanemuise“ ümber- ehitus	254
3. Uue teatrhooaja alguses	256
4. Voldemar Kuljus — Palvežestist	261
5. Woldemar Mettus — Iseenda karikatuur. Helmut Vaag Jorh-Aadriel Kiirena	263
6. Paul Pinna — Teater tänapäeva Saksamaal	268
7. Teatrimured Inglismaal.	271
8. Eesti teatrite repertuaar 1938/39. a. hoo- ajal	274
9. Eesti teater arvudes 1938/39. a. hooajal	278
10. Nigol Andresen — Ernst Toller	279
11. Paul Pinna — Mälestusi Villem Taalist ja vanast „Estoniast“	281
12. Juhan Kangur — Vaclav Nižinski — ühe kunstniku traag- iline saatus	283
13. Loetut — nähtut — kuuldut	285
14. Toimetuselt	290
Kaas — K. Taev'alt	

T * E * A * T * E * R

LAVAKUNSTI JA-KIRJANDUSE AJAKIRI

„Vanemuine“ Eesti kultuuriloos

1.

Enne kui „Vanemuise“ selts Tartus saab pühitseda oma 75. aastapäeva, avaneb „Vanemuise“ teatril võimalus asuda oma uue teatrisaali kasutamisele. Uus viiesaja kohaga saal ja avar pöördlava moodsa valgustusega on Tartu jaoks vähemasti seda, mida oli 1906. aastal avatud uus rahvamaja: Tartu esinduslikem ja kauneim ehitus — teatrikultuuri kõrge taseme tehniline eeldus — kõigist teistest eesti teatritest nii mitugi sammu ees.

„Majal on oma iseloom, plaanitegija ehituskunstnik on tema sisse midagi pannud, temaga midagi ütelda jõudnud. Meie tunneme eneses toonised puudutatud, mis meile nagu tuttavad, omased on — mis meie enestega kokkukõlas seisavad... Maja uulitsa-poolne külg oma kahe võimaka torniga tuletab nagu midagi rasket, kestvat, püsivat meelde, midagi, mida kergesti puruks tallata ei saa, mis ei paendu, mis ennast kaitsta tahab.“

Nii kirjutas August Kitzberg 1906. aastal „Vanemuise“ senise maja valmimisel.

Kuid ta jätkab saalist, mis täitis seni ka teatrisaali ülesandeid:

„Nagu pühalik tundmus asub meie päale, meie vaikime ja ei saa sõna suust. Meie ilutseme.“

Ja ta on suur, lihtne ja ilus, see keskpunkt, see maja suur pidusaal. Mitte toredusega ei mõju ta, toredust ei olegi, tema mõjub muuga, nimelt oma lihtsusega, oma suurepäraselt mõeldud arhitektooniliste joontega... Kõik on nii armas, lihtne ja kodune. Ja kui vaatame, meie ei leiagi nagu ennast raskete müüride vahelt, kõik on nii kerge, nagu läbipaistev, nagu telgiseinte vahel.“

Kui kolmekümne kolme aasta eest vaimustust tekitanud teatrisaal nüüd on asendatud uue ja otstarbekamaga, jah, kui on suudetud Tartule anda enam kui suur saal, kus asetseb näitelava, on suudetud anda kõikide moodsa teatri nõuete kohane teatrisaal, siis tunnistab see meie suurt progressi ja on üheks meie ühiskondliku elu saavutuste näitajaks.

Uue maja avamispidustustel avaldas president Konstantin Päts lootust, et uut teatrimaja ei tule võlgade katteks müüa. Seda loodame meiega. Loodame, et „Vanemuise“ moodne teatrimaja vallandab uusi kunstilisi jõude ja omandab sama positsiooni eesti teatritegurite seas, mis oli „Vanemuise“ rahvamajal valmimisejärgseil aastail.

2.

„Vanemuise“ osa Eesti kultuuriloos ei alga ega lõpe küll ta nüüdse tähelepanndava teatrimajaga. Seitsmekümne nelja aasta kestes on tal olnud eri aegade kohaseid kultuuriülesandeid; „Vanemuise“ käes on olnud tähelepanndavaid, otse määravaid algatusi rahvuskultuuri mitmel alal. Eesti talupojahulkade ja linna kolinud talupoegade muutumine eesti rahvuseks, eesti rahvusteadvuse ja rahvusideoloogia tekkimine leidis ühe tähtsa tugipunkti „Vanemuises“. Kuid noore kultuurrahva teatrikultuuri tekkimine oli nii lähedas seoses „Vanemuisega“, et meie esimest ei kujutlegi viimaseta. Eriti kunstiteatri kujunemisel on „Vanemuisel“ olnud määrav osa: Karl Menningi koolitusega trupp kogunes „Vanemuise“ rahvamaja katuse alla.

1865. aastal, kui „Vanemuise“ selts asutati, ei olnud eesti talupojarahva rahvuslik ärkamine kuigi tunduva kõrguseni arenenud. Uue seltsi ülesanne oli käsikäes kirikuga eeskätt vaimuliku koorilaulu arendamine, olgugi et kaitsevaimuks oli ristimatu Vane-

muine. J. V. Jannseni juhitud käsitöölised, teenijad, väikekaupmehed, poesellid, aednikud — teiste kahekümne viie asutaja seas ka üks jõukam kaupmees-majaomanik — pidasid esialgu vaevalt muid eesmärke silmas kui muusikakultuuri: „Et laul kõiksugu rahva juures nii kaunis meele ja vaimu harimise asi on ja iga terve ja mõistlik inimene hää meelega laulab ehk laulu kuuleb, siis on ka Tartus mõned Eesti mehed kokku heitnud üht meeste-lauluseltsi asutada, mida nemad „Vanemuine“ nimetavad“ — ütleb põhikirja esimene paragraaf (kui vähe kantselleikeelt ja kui palju jannsenlikku muhedat vestet!). Teine paragraaf lisandab samas perekondlikus sõnastuses: „Sellesinatse seltsi pää hoolekandmine peab küll see olema, nelja häälega kiriku koorilaulu parandada ja täielikuma korra pääle saata; õpitakse aga sääl kõrval ka muud koorilaulu, mis iga mõistlik inimene hää meelega võib kuulda ja laulda.“

Lauluseltsina, ainult lauluseltsina ei ole aga „Vanemuine“ võinud oma suurt osa mängida. Nime valik ühendas küll muusikakultuuri eestluse kultuuriga. Sellel pinnal oli suursaavutuseks noore seltsi korraldatud esimene laulupidu 1869. aastal. Ärgu meid häirigu tolle lauuepo puhtmuusikaline külg, mis oli paratamatult tagasihoidlik, kuid tuleb nois olukordades õieti hinnata organisatsioonilist külge, kui ühelt poolt ilma väliste toetusteta, teiselt poolt veel ilma raudteede abita tuli ligikaudu pooltest kihelkondadest tervelt 789 lauljat, kes omakorda tõmbasid kaasa 15.000-lise kuulajatehulga — see on tõeliselt kogu Tartu! See oli Eesti esimene kultuuridemonstratsioon, esimene rahvuslik demonstratsioon, mõisnike ülevõimust emantsipeeruva talupojarahva demonstratsioon, ja sellasena see süvendas rahvusteadvust ning tõi noorele rahvusele tunnustust väljaspool.

Selle suure kultuuriürituse kõrval jäävad varju järgnevad neli „Vanemuise“ korraldatud laulupidu. „Vanemuine“ oli loonud tänaseni tegeva laulupeotraditsiooni.

Kuid vähe sellest:

Hoolimata põhikirja kitsusest asus „Vanemuine“ juba aegsasti levitama rahvaharidust sõna, kõne, abil. Missugune väärtus ongi olnud rahvahariduslikel kõnedel, kõigist neist paistavad heledasti silma veel enne esimest laulupidu (1868) noore C. R. Jakobsoni poolt „Vanemuise“ katuse all peetud ja siis trükkis levinud „Kolm isamaa kõnet“. „Balti Robespierre“ ei jõudnud neis kõnedes teadagi „vabaduse, vendluse, võrduse“ kuulutamiseni, nagu Arras' Robespierre juba ammu oli teinud. Kuid esmakordselt andis C. R. Jakobson ajaloo abil ka rahvuslikud tulevikuperspektiivid, rajas rahvuspoliitika — ja see oli teravalt feodalismivastane. See oli oma aja raamis vabadusepoliitika, mida kuulutas C. R. Jakobson, see oli rõhutatud talupojarahva vabaduseliikumine. „Vanemuisele“ jääb ajalooliseks auks, et ta selleski staadiumis C. R. Jakobsoni ideede levitamist võis soodustada.

Juba neist teeneist jatkuks „Vanemuise“ auväärsele kohale asetamiseks ajaloos. Kuid see oli ometi ainult algus.

3.

„Eesti teater Tartus!! Eks siin ole enam asja karta kui mujal, et näitemängu muusa tempel labasuse ja lageduse tallermaaks alandatakse.“

Nii aralt suhtub L. Koidula veel 1868. aastal lavaharrastuste mõttesse, mis selleks ajaks juba oli liikuma hakanud. Kuid kaks aastat hiljem oli L. Koidula juba ise uue teatri vaimne juht. Ta mugandatud ja täiendatud „Saaremaa onupoeg“ tähistab „Vanemuise“ seltsi viieaastast kestust ja avab oma kahekordse etendusega ühtlasi esimese eesti teatriperioodi. Samal aastal L. Koidula „Maret ja Miina ehk kosjakased“ ja järgmisel aastal L. Koidula „Säärane mulk“ lavastatakse küll H. Rosenthal'i kui näitejuhi poolt, kuid L. Koidula otsesel kaastegevusel ja need loovad Koidula-teatrina eesti teatritraditsiooni ning innustavad juba kaasaegseid jälgendamisele. Sealt alates aga jatkub näitemäng „Vanemuises“ peagu pidevalt.

„Vanemuine“ oli osutunud eesti teatri pioneeriks.

Mida L. Koidula oli alanud, sellele andis pidevuse ja kindluse A. Viera. Aastail 1880—1890 märgib noor K. Menning teatritarrastuste haripunkti Tartus, Viera-teatri suurimat ulatust.

Viera-teatri suur mitmekesisus, lavastuslik elavus, kohaldumine laia publiku maitsele ja suure publiku tõmbamine teatri ümber on suuri teatri populariseerimise teeneid. Ajaloolises perspektiivis asju käsitledes ei tohi Viera saavutusi kunstiliseltki alahinnata. Viera tegevuse aastad, vähemasti ta tõusuaastad, ei hiilunud eesti vaimse kultuuri ühelgi alal, kõnelemata teatrist, kus Viera-teater oli ikkagi veel meisterteater. Alles uus murrang sajandi vahetusel esitas uusi nõudeid. Olgu mainitud, et 1890. aastal teatritegemine kui põhikirjavastane ala keelatakse „Vanemuisel“. Ei olnud näitemäng „Vane-

muisele“ lubatud ka 1891. aastal uuendatud põhikirjas; alles 1894. aastal õnnestus uus põhikiri saada, kus teatrikaamel võis hakata põhikirja nõelasilmast läbi pugema: see on kuidagi viisi lahendatud märkuses põhikirja § 2 juure: „Näokattepidusid ja näitemängu- etendusi ei lubata mitte muidu pidada, kui kohaliku politseivalitsuse loaga, kusjuures ainult neid näidendeid võib etendada, mis ülema trükkivalitsuse juures oleva näitemängu- tsensuuri poolt selleks on lubatud ja mida ilma kõigi muudatusteta tsensuurist lubatud alguskirja järgi etendada tuleb.“ Ja alles 1906. aastal registreerivad võimud põhikirja, mille järgi „Vanemuise“ ülesandeks on „rahvaharidust tõsta, kirjandust ja kunsti, is e- äranis näitemängu ja muusikat, edendada ja rahva tervise eest hoolt kanda“.

Ka põhikiri registreerib sellega „Vanemuise“ astumise uude kunstiteatri perioodi.

4.

Vana „Vanemuise“ maja põlemine 1903. aastal oli otsekuu sümboliseerivaks sünd- museks: siis pidi algama uus ajajärk teatrielus ja tuli loobuda senistest traditsioonidest uute loomiseks. Märksimise eespool, mida tähendas „Vanemuise“ 1906. aastal valminud uus maja väliselt ja teatritöö eeldusena. „See oli kahe põlve uhke vahetus. Oma- sarnane nähe kunstielus.“ Samal ajal, kui oli jõudu pingutatud uue maja püstitamiseks, arenes süstemaatiliselt õpinguis Karl Menning uueks direktoriks ja näitejuhiks. Uue maja avamisega algas Menningi-periood „Vanemuises“, kunstilise realismi kultiveerimine, uue elukutselise trupi koolitamine, teatrikultuuri igakülgne süvendamine. Ajavahemikul 1906— 1914 oli loodud uus teater samahästi kui eimillistki. Järgnevate aastakümnete kestes võidi kasutada eeskätt neid aluseid, mis siis olid loodud.

Hilisema ajajärgu püüdeks „Vanemuises“ on olnud kord suuremate, kord väikse- mate tulemustega teatrikunsti edasiarendamine ja mitmekesistamine. Olgugi et vahetevahel „Vanemuise“ väärtus on olnud peamiselt Tartu kohaliku teatri arendamises, on see teater suurtes joontes siiski väga tähelepanдав osa kogu eesti kunstiehituses. Ja meile näib, et enne kui uue maja müürid hakkasid tõusma omandas „Vanemuise“ teater kord-korralt ikka enam kaalu ülemaalisel teatriloomingus. Ja uue maja avamise puhul võiks ehk jälle korrata enne rahvamaja valmimist väljasaadetud üleskutsete pateetilist keelt: „Üles! Töö — võidab! Mitte kaduda, elada tahame meie. Mitte ainult hingitseda, vaid täit rahvuslikku elu elada!“

5.

Rahvusliku ärkamisaja esimeste võimsate lauludemonstratsioonide korraldamine ja uue rahvusliku ideoloogia põhjendada laskmine, eesti teatri algatamine tagasihoidlikul kujul, selle kandmine rahvahulkadesse aastakümnete kestes, lõppeks uue kunstiteatri loo- mine ja kaasloomine — need püüded ja saavutused annavad „Vanemuisele“ väga au- väärse koha Eesti ühiskondliku elu ajaloos. On raske kujutleda Eesti arengut ja kul- tuurisaavutusi seesugustena, kui need on olnud, ilma „Vanemuise“ kaastööta ja algatusteta. Missugune osatähtsus on Tartul Eesti ühiskondlikus elus, Eesti kultuurielus, seda tar- vitseb meil vaevalt pikemalt selgitama hakata. Selle linna teatrikultuuri eest hoolitse- mine on üks suur ülesanne ja selle ülesande täitmine tohiks olla väga auväärne teene. Kui seejuures Tartu teater omandab koha kogu maa teatriarengu eesotsas, siis seda suurem vastutus on „Vanemuisel“.

Eesti kaks juhtivat teatrimaja, „Estonia“ Tallinnas ja „Vanemuine“ Tartus, on püstitatud hoopis teistel aegadel kui on käesolevad. Nad olid oma aja ja ümbruse kohta määratud saavutused ja oma ajast julged etteruttamised. Nende suurte jõupingutuste viljaks on olnud hulk saavutusi teatri alal. Varasem neist majadest, „Vanemuine“, on nüüd suurejoonelise ümberehituse kaudu omandanud jälle selle osa, mis tal oli kolme- kümne kolme aasta eest. Omal ajal oleme märkinud, kuidas teise suure teatri, „Estonia“, ruumid kahekümne kuue aastaga on jäänud samuti pisut arengust maha. Teatud täien- dust ootavad mõned teisedki teatrimajad.

Meil tuleb sel puhul eriti silmas pida, et need suured teatrimajad on tekkinud vabatahtlike organisatsioonide töö viljana, rahva v a b a d e organisatsioonide töö tule- musena. „Vanemuise“ 74-aastane areng on olnud tervena suur näide, mida vabatahtlikult ja ümbritsevate olukordade kiustegi võib saavutada. See vabatahtlikkuse, enesemäära- mise ja oma tahte teostamise vaim võib luua suuri asju edaspidigi.

Küllap ka „Vanemuine“ hoiab kõrgel seda tungalt, mis on juba kaua olnud ta käes.

Kuidas valmis „Vanemuise“ ümberehitus

t „Teatri“ lugejaid lähemalt tutvustada „Vanemuise“ teatrihoone juure- ja ümberehitustööde käiguga, pöördusime asjaosaliste poole informatsiooni saamiseks. Sealt selletati meile lahkelt järgmist:

„Vanemuise“ teatrihoone juure- ja ümberehitustööde käigust võimalikult ülevaatliku kokkuvõtte saamiseks ning et selle küllaltki suure ürituse vajadust õigustada ja põhjendada, osutub paratamatuks lühikese pilgu heitmine minevikku.

Teatavasti on viimase viieteistkümne omariikluse aasta vältel õige mitmel korral nii „Vanemuise“ seltsi organites kui ka väljaspool mõtteid vahetatud „Vanemuise“ vana teatrihoone ruumide ümberkorralduse või ümberehituse vajadusest ja võimalustest. Eriti on sõna võetud teatri-saali ning sinna juure kuuluvate ruumide kohta, kuna kuni ümberehituseni kasutada olnud pidu-, koosolekute- ja kontsertsaal oma lameda põrandaga ei võimaldanud küllaldaselt teatrikuultuuri arenemist, vaid pigemini halvast seda vägagi märgatavalt.

Aastatega koos arenes ka teatrihuviliste ja -külastite nõudlikkus peamiselt teatri-saali ümberehituse osas. Nõuti nähtavuse ja kuuldavuse küsimuse lahendamist. Kui 1935. a. algul tollaegne seltsi juhatus selle küsimuse konkreetsel kujul üles tõstis, siis oli juba küsimust üksikasjaliselt arutlema hakates selge, et väikeste ümberkorraldustega ei ole võimalust asja vähegi rahuldavalt lahendada, vaid tuleb mõelda hoopis laiaulatuselisemale kavale.

Nii valmis neile nõuetele rajatud arhitekt A. Matteuse poolt esialgne vana teatrihoone juure- ja ümberehituse kavand, mis leidis ka juhatuse ettepanekuna „Vanemuise“ seltsi üldkoosoleku poolt üksmeelse heakskiidu 24. aprillil 1935. a. ja mis hiljem kujuneski aluseks lõplike kavade väljaarendamisel.

Vahepeal informeeriti „Vanemuise“ seltsi vajadustest ja kavatsustest Vabariigi Valitsust, eriti tollaegset riigivanemat ja praegust Vabariigi presidenti Konstantin Pätsi, kes algusest peale suhtub küsimusse kõige suurema tähelepanu ja heatahtlikkusega. Ja nii seisiski „Vanemuine“ oma 70-aastase rahvusliku töö ja tegevuse tähistamisel suurima üllatuse ees, kui tollaegne riigivanem K. Päts 5. oktoobril 1935. a. antud eridekreedi korras määras „Vanemuise“ vana teatrihoone juure- ja ümberehituse läbiviimiseks toetust 16 miljonit senti.

See omakorda julgustas juhatuset veelgi aktiivsemale tegevusele. Järgnes kavandide valikvõistlus ja hiljem hangiti kavandeid ka tellimise korras, et saada kõigiti otsustavalt projekti. Olgu märgitud, et tegevad olid siin viis meie tuntuimat arhitekti: E. Lohk, A. Matteus, K. Buhrman, O. Siiman ja A. Soans.

Kõik see nõudis aega, aga ka ühtlasi küllalt suurt kulu, kuid sellega tuli leppida kui paratamatusega.

8. juunil 1936. a. kordas „Vanemuise“ seltsi üldkoosolek oma poolehoidu ja õnnistust, tunnistades vana hoone juure- ja ümberehituse, teatrikuultuuri arendamise ja seltskondliku tegevuse korraldamise vajadustest tingituna, kiireks ning hädavajaliseks, ühtlasi andes juhatusele vastavad volitused.

Pärast pikema arutlusi anti lõppprojekti koostamine ühiselt arhitektidele E. Lohkile ja A. Matteusele kui valikvõistlusil parimaiks osutunud kavandite autoreile.

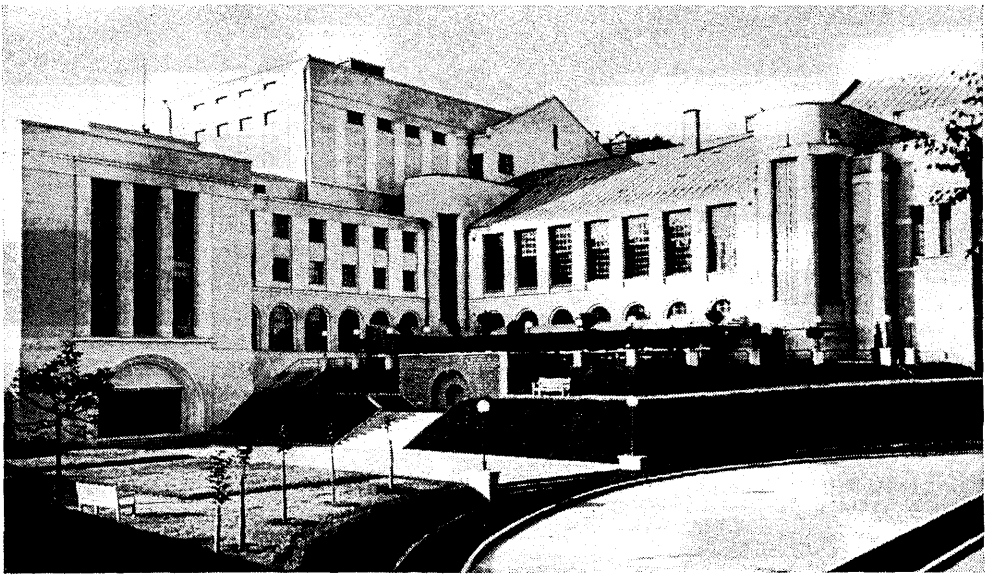
Nii valmiski arhitekt E. Lohki ja A. Matteuse ühine, kuid võrdlemisi laiaulatuseline projekt, milles olid ette nähtud peale juurehituse suured ja põhjalikud ümberehitused ka hoone vanas osas.

Selle teostamine osutus kahjuks üle jõu käivaks ja selle tõttu tuli see kõrvale jätta ja hakata kitsapiirilisele, kuid enam-vähem samu nõudeid rahuldava kavandi väljatöötamisele, misugune ülesanne usaldati arhitekt A. Matteusele.

Arhitekt A. Matteuse poolt väljatöötatud ja seltsi juhatuse ning ehitustoimkonna poolt heakskiidetud projekt esitati „Vanemuise“ seltsi eridelegatsiooni kaudu, kuhu kuulusid K. Pahl, A. Pääsuke ja A. Matteus, kinnitamiseks riigivanemale. 15. juunil 1937. a. riigivanem K. Päts, tutvunud projektiga üksikasjaliselt, leidis selle olevat vastuvõetava ja kiitis heaks 16. juunil 1937. a.

Sellele järgnes peale vastavate eeltööde läbiviimise kohe tööde väljaandmine, kusjuures pakkumistel osutus kõige soodsamaks A/S. „Betoni“ pakkumine, ja juba 21. juulil 1937. a. kirjutati alla vastav ehitusleping. Töödega alustati tegelikult 23. juulil 1937. a.

31. oktoobril 1937. a. asetati pidulikult riigihoidja ja Vabariigi Valitsuse esindaja sotsiaalministri O. Kase poolt nurgakivi juurehitatavale osale ning avati hoone vanas osas asuvad ja ümberehitatud ruumid (pidu- ja kontsertsaal jne.) üldiseks kasutamiseks.

„Vanemuise“ hoone pärast juure- ja ümberehitust

Kõigist pingutusist hoolimata on juure- ja osaliselt ka ümberehitustööd võtnud aega rohkem kui seda osati või üldse võimalik oli ette näha. Kuid seda on tinginud väga mitmesugused asjaolud, nagu lava sisseseade keerulisus, siis rahapuudus jne. Kui esialgu arvati pärast mitmekordset käskuleerimist juure- ja ümberehitustööd tõusvat 45 miljoni sendini või veidi üle selle, siis tegelik tööde käik näitas, et kavatsatud vana lava tehnilise sisseseade ärakasutamine uue lava ehitamisel seda ei võimaldanud väga mitmesuguseil põhjusil (lava oli vananenud, mõõtudelt väiksem jne.). See omakorda tõi kulusid juure ümmarguselt 10 miljonit senti. Pealeselle keskküte, vesivarustuse ja elektriseadmete uuendamine, aia korraldamine ja tuhat pisemat tööd lisasid juure veel õige mitmed miljonid. Kõik juure- ja ümberehitustööd ühes tehnilise ja teatri tegevuses vajalise sisseseadega ning aia korraldamisega võivad tõusta 65 miljoni sendi piirini. Siia juure on arvestatud ka ehitusest tingitud võla %.

Kõige selle juures võiakse küsida, mis on selle hulga miljonitega kätte saadud ja kas siin ei ole liialt palju kulutatud.

Käesoleva ülevaate kokkuseaduse tõttu on raske seda paari sõnaga põhjendada, kuid üht võib kindlasti väita, et hoolimata kõigist raskust ja vajaliste kogemuste puudumisest on teatrisaali, lava ja teatri tegevuses vajaliste tohutu hulga kõrvalruumide erilaadsuse ning sisseseade keerulisuse ja kallidusega püütud saavu-

tada moodne nõudeile vastav teatrihoone. Kahju ainult, et suurem osa teatriruume jääb tavaliselt kodanikele nägematuks ja seetõttu on raske saada üldmuljet kogu ehitusest. Olgu näitena, kuid ühtlasi selgituseks, märgitud, et uus teatrisaal koos publikule kasutamiseks ettenähtud ruumidega (jalutusruum, garderoob jne.) moodustab vaid ühe neljandiku, kuna kolm neljandikku ruumidest võtavad enda alla teatri tegevuses vajalised kõrvalruumid (proovisaalid, näitlejate garderoobid, dekoratsioonide valmistamise saal ja kõrvalruumid jne.).

Nii on vana teatrihoone juure- ja ümberehitusel saadud:

- 1) Pidu- ja kontsertsaal ühes kõrvalruumidega.
- 2) Koosolekutesaal ja seltskondlikud ruumid.
- 3) Einelauaruumid ühes tarviliste kõrvalruumidega ning moodsa köögi ja külmutusega.
- 4) Ajakohane keskküte, vesivarustus ja elektriseade ning -sisustus.
- 5) Teatrisaal ühes jalutusruumidega ja garderoobiga.
- 6) Lava ühes moodsa seadeldisega (valgustus, sillad, pöördlava jne.).
- 7) Proovisaal, dekoratsioonide valmistamise saal, näitlejate ruumid, dušid, administratsioonide ruumid jne.
- 8) Suveaed ümberkorraldatud kujul.

See oleks kokkuvõetult kõik, kuna üksikasjaline loetelu viiks ülevaate liig pikale.

Uue teatrihooaja alguses

Kui teater mänguna käib elu eel ja on ettevalmistuseks päriselule, siis seekord ei ole kerge teatrist elule eeskujule leida. Ümbritsev elu ise on muutunud teatraalseks ja traagiliseks ühtlasi. Kui läinud aastases repertuaaris juba valitseva sõjaõhkkonna tõttu osutusid üliaktuaalseks ja liigutavaks sellased enesekaitsega ühenduses olevad draamad nagu Capeki „Ema“ ja Kivikas-Annisti „Nimed marmortahvlil“, siis oleme jõudnud nüüd otsesse sõjaärevusse, olgugi ise erapooletu maa kõrvalejäämist nautides. Kes läinud aastal tundis huvi näiteks Capeki draama kui hea draama ja hea mängu vastu, kellega selle teema pakkus teataval määral eksootiliseltki mängu, sellele on seesuguste draamadega situatsioon praegu juba kohutavaks reaalsuseks. Meie ei suuda veel aimata, kas uus ärevusetuhin publikus sunnib teatreid kõrvale kalduma senisest kavatsatud repertuaarist või esitamisiisist; küll aga loodame, et mingid välissündmused ei takista meie teatreid algaval hooajal täitmast seda kava, mille nad on ette võtnud. Sellejuures on huvitav märkida, et inglased (kes on tuntud oma põhjalikkusega ja ettenägelikkusega) on pikemat aega tegelnud küsimusega, kuidas vähendada ja leevendada sõjapsühhoosiga, eriti aga õhurrünnakutega, seoses olevaid närvivapustusi ja massipsühholoogilisi reaktsioone. Vastav arstide komitee tuntud närviarsti lord Hordersi juhatusel on jõudnud muuseas otsusele, et teatrite sulgemine sõja ajaks tooks kasu asemel ainult kahju, kuna siis rahval puuduks võimalus ajutiseltki sõjakoleidusi unustada. Samal seisukohal on muide ka G. B. Shaw.

Teatrid on võtnud suvel hoogu, on kontrollinud oma eelmise hooaja saavutusi ja on selle põhjal asunud uute kõrguste valutamisele.

„ESTONIA“ hooaeg avati Puccini ooperiga „Turandot“ Eino Uuli lavastusel, muusikajuhiks on Verner Nerep, liiklemisjuhiks Rahel Olbrei. Sõnadraama esimese pääsukeksena esines uuesti Hugo Raudsepa ümbertöötatud komöödia „Ameerika Kristus“ Andres Särevi lavastusel. Esimeseks operetiks on Kälmani tuttav „Montmartre'i kannike“ Agu Lüüdiku lavastusel, Raimund Kulli taktikepi järgi. Edasi võiks sõnalavastustest nimetada soome kirjaniku Ilmari Turja näidandit „Kõhtunik Marta“, mis Helsingis läinud hooajal leidis Rahvusteatri väga hea vastuvõtu. Lavastajaks tuleb Rahvusteatri

direktor Pekka Alpo, kes näidendi ka Helsingis lavastas. Edaspidi loodetakse ka Henrik Visnapuu uue draama „Keisri usk“ lavaletulemist. Samuti on järjekorras Lortzigi koomiline ooper „Tsaar ja puusepp“ Aarne Viisimaa lavastusel ja A. Kivika uudisdraama „Landesvääri veri“, mis on järg sama autori eelmisel hooajal erakordse menu saavutanud esikteosele „Nimed marmortahvlil“.

„VANEMUINE“ avas oma uueks hooajaks uue teatrisaali, mis on suureks sündmuseks mitte ainult Tartule, vaid ka kogu Eestile. Kui vana teatrisaal ei kõlvanud teatrisaali oma puuduliku akustika ja lameda põranda tõttu, siis on uus saal uue näitelavaga seda sobivam nüüdisaegsele teatrile. Kui endine saal oma 1100 kohaga osutus Tartu jaoks liig suureks, siis uus saal 500 kohaga peab silmas praegust võimalikku teatrikülastajate arvu. Pigemini väiksem saal täis kui suur saal tühi, pigemini soe ja kodune tunne ka väiksema kasaga kui kõledus pooltühjas ja külmas saalis ka sama publiku arvu juures — see õnnelik põhimõte on juhtinud saali ruumijaotust. Ei ole kolmekümne viie aasta eest kavatsatud arv publikut siiski tulnud teatrit külastama, vähemasti mitte järjekindlalt. Ja kui vana näitelava oma halva akustikaga ei võimaldanud näitlejail ennast hääliliselt maksmata panna, kõnelemata hääleliste nüansside mängust, siis tohiks seda vahest loota uuel näitelavalt. Olgugi et kauaaegsete suvikontsertide kaudu laiemalt tuttavaks saanud aed pidi uue majatiiva ehitamisel rängalt kannatama ja toredad puud müüride eest sunniti taganema, on uus maja nii otstarbekas kui ka esinduslik — sellest võib loota uut tõusu Tartu teatrile, mille puhul juba pikkade aastate kaupa on olnud rohkesti kurtnisi.

Kui „Vanemuise“ rahvamaja 1906. aastal avati, tähistati seda suursündmust Kitzbergi „Tuulte pöörises“ esitamisega. Nüüd täiendava ehituse, uue teatrisaali, avamine toimus kahe algupärase näidendiga: August Jakobsoni draamaga „Viirastused“ ja Kivikas-Annisti draamaga „Nimed marmortahvlil“. Peale nende tulevad sel hooajal ettekanadele veel Hugo Raudsepa „Kõhtumõistja Simson“ ja H. Raudsepa ning Henrik Visnapuu loodetavad uudistükid. Maailma lavakirjandusest lavastatakse uuel hooajal V. Katajevi „Miljon piina“, mis Eestiski on suutnud võita suurt tähelepanu, Shakespeare'i ikka temperamendikas ja ikka hinnatav „Othello“, E. O'Neill'i „Anne Chris-

ESTONIA

H. Raudsepp'a komöödia
„AMEERIKA KRISTUS“

Lavastus - A. Särev, lavapilt -
A. Vahtramäe. Pildil: Niglas
(A. Lauter), Asta (M. Parikas),
Mihkel Tammist (A. Vaino) ja
Seenetreibial (H. Laur)

ESTONIA

H. Raudsepp'a komöödia
„AMEERIKA KRISTUS“

Lavastus - A. Särev, lavapilt -
A. Vahtramäe. Pildil: Västriik
(J. Koger) ja Milvi (R. Aarma)

ESTONIA

H. Raudsepp'a komöödia
„AMEERIKA KRISTUS“

Lavastus - A. Särev, lavapilt -
A. Vahtramäe. Pildil: stseen III v.

MARE VOOG
uusi näitlejaid „Endlas“

tie“ selle suure ameeriklase tähelepanudavate tükina, J. Kay „Pirnipuu“, J. S. Giorgini „Mamsel Sevastiza“, Kaj Munk'i „Sulatusahi“, S. Kingsley „Inimesed valguses“, J. Borgeni „Rongi ootel“ ja M. Ziverti „Partisanid“. Muusikalavastustest oleksid nimetada: Bizet' ooper „Carmen“, F. Lehäri operett „Naeratuuste maa“, P. Abrahami „Roxy ja ta jalgpallimeeskond“ ning H. Langi „Öueloož“.

Lasteetenduste tahetakse pöörata erilist tähelepanu. Uudiseks tuleb nukuteater pr. Skomorowska juhtimisel. Laste- ja noorteatri repertuaarist kantakse ette A. Villmanni „Ema jutustus“, J. Perti „Kullaketrajad“ ja F. Burnetti „Väike lord Fauntleroy“.

„Vanemuisele“ peaks kõigi eelduste järgi uues majas vastu naeratama õnnestumine.

„EESTI DRAAMATEATER“ algab käesolevat hooaega uuenendustöötingimuste meeoludes. Senise hädaabi-allüürniku olukorra, mis teatri majandusliku eksistentsi pealinnas tihti kaalule heitis, lahendas Vabariigi Valitsuse lahke toetus, võimaldades Draamastudio ühingul läinud kevadel ostu teel omandada endise Tallinna Saksa teatri hoone. Seda oma kodu soetamise sammu on eesti avalikkuses kõrgelt hinnatud.

Omandatud teatrihoone läks „E. Draamateatri“ valdusse käesoleva aasta 1. juunist. Kuna aga ettenähtud hoone ümberehitamise rakendamine nõuab ulatuslikumat aega, siis asus teater otsekohe ruumide siseuendamisele. Remonteeriti kõiki ruume,

likvideeriti kolmas rõdu, täiendati valgustust ning lavaseadeldust, renoveeriti kesk-küte ja õhuvahetus.

Sisumahult aga jätkatakse senise kolmeplaani — pea-, noorsoo- ja nukuteatri — tegevuse järjekindlat väljaarendamist. Vahelduvate ringreisidega paralleelselt hakkab teater käesolevast hooajast alates ka Tallinnas andma pidevalt etendusi neli korda nädalas. See nõuab repertuaari arvulist suurendamist ning tegelaskonna tööulatuse kasvamist.

Hooaja esimene ringreis väljus M. Andre-Claudé Puget' „Õnnelikkude päevadega“, mis hiljem esitatakse ka Tallinnale.

Tallinna hooaja avab A. H. Tammsaare piibliaineline „Juudid“. See kangelaslikkuse ja naiselikkuse draama on küllaltki akuutne ka tänapäeva sõjameeleolude rist-põrgetes. Liiatigi on Tammsaare näidendisse sulatanud palju kaasaja elemente ning elumõistmist.

Nimetatud kahele näidendile järgnevad J. Kirklandi Ameerika ülikehvikute elu kujutatav tragikomöödia „Tubakatee“ ja E. Zälite läti kaasaja olustiku-komöödia „Igapäev meelik“. Edasi on peateatri repertuaaris ette nähtud J. A. Hertz'i „Noor mets“, Ibseni „Võitlus trooni pärast“, S. Guitry „Näitleja“, S. Lagerlöfi „Gösta Berling“, G. Hauptmanni „Enne päikese loojangut“, L. Hanseni ja Holteri „Jäakarud“, T. Dicksoni „President Lincoln“, P. Sarauw' „Tark mees“, C. Zuckmayeri „Rivaalid“, M. Halbe „Lõikusepüha“ ja J. Iwaszkiewicz'i „Suvi Nohant's“.

Noorsooteater avab hooaja septembri teisepoolse eestindatud M. Mölleri lastetükkiga „Muruede imekannel“. Sellele järgnevad A. Hõimre „Puhkevad pungad“, J. Perti „Kullaketrajad“ ja G. Bassevitz'i „Peetrikese sõit kuule“. Nukuteater aga toob mudilaste pisilavale A. Vaksi „Rohelise päikese maa“, G. Helbemäe „Mikihiir Eestis“ ja L. Martini „Väntorelimehe“.

„Eesti Draamateatri“ näitlejate koosseisu astusid uuest hooajast alates O. Põlla — Tallinna „Töölisterist“, L. Kasumets — „Vanemuisest“ ja praktikandina S. Kuik — endisest Tartu „Töölisterist“. Suuremate lavastuste läbiviimiseks moodustati hooaja algul draamakoor asjaarmastajatest teatriühvulistest.

„TÖÖLISTEATER“ võtab samuti hoogu uue maja saamiseks, seekord juba uue maja ehitamiseks tulevase Tallinna moodsasse keskk kohta. Seni aga korraldatakse vana hoonet. Hooaja avamine toimus A. Gai-

liti ja A. Särevi dramatiseeringuga „Nipernaadi ja aastaajad“ Andres Särevi lavastusel. Selle huvitava seikluse kõrval tuleb lavale Aleksei Tolstoi näidend „Imeteod sõelas“ P. Põldroosi lavastusel ning O. Lutsu ja A. Särevi „Sügis“ Andres Särevi lavastusel. Möödunud aasta repertuaarist tuleb kordamisele eeskätt H. Ohlsoni rahvatükk „Ehast koiduni“. Edaspidi tahab „Töölister“ anda jällegi eesti klassikat elustatud lavastuses, esmaajoonas A. Kitzbergi „Rätsep õhu“ P. Põldroosi lavastuses.

„ENDLA“ teatri avatükiks oli Kivikas-Annisti „Nimed marmortahvilil“. Sellele järgnevad Luts-Särevi „Sügis“, A. Kitzbergi „Rätsep õhk“ ja lastetükina A. Villmanni „Ema“, mille autor kuulub „Endla“ lavategelaste hulka. Edasi tuleb repertuaari Birabeau' „Minu poeg — minister“ ja Mobergi „Naine“. Läänudastastest repertuaarist esitatakse eriti ringreisidel Hella Vuolijoe „Niskamäe naise“.

„UGALA“ hooaeg avati Raudsepa draamaga „Siinai tähistel“, millele järgnevad Pagnol'i „Tseesar“, „Päikesepaistel“, Birabeau' „Minu poeg — minister“, Josephsoni „Ehk oli ta luuletaja“, „Potas ja Perlmutter“, A. Sepa „Roheline tolm“, A. Jakobsoni „Viirastused“, E. Tammlaane „Raudne kodu“ ning Kivikas-Annisti „Nimed marmortahvilil“.

VALGA TEATER astub uude hooaega suuremate lootustega kui kunagi varem. Teatri kunstiline tase on tõusnud aasta-aastalt, millest julgustatuna palgati senisele poolkutselisele koosseisule juure veel kaks kutselist näitlejat — pr. M. Söödor Viljandist ja hr. A. Toiger Tartust. Dramaturgina astus tegevusse kirjanik Valev Uibopuu. Hooaeg avatakse 24. sept. 1939. a. Sheldon'i näidendiga „Romaan“, millele järgneb nädala pärast M. Rauda „Kirves ja kuu“. Edasi on kavatsus hooaja esimesel poolel lavastada veel Ohlsoni „Ehast koiduni“, Molière'i „Õnnehaldjas“, H. Vuolijoe „Justiina“ ja Järviluoma „Põhjalased“. Teatri õpperühm jätkab tööd ka eeloleval hooajal.

Võru „KANDLE“ hooaeg algab Kivika ja Annisti draamaga „Nimed marmortahvilil“. Pärnis päevakorras on aga teatri oma maja hankimine.

KURESSAARE TEATER avab uuel hooajal oma ukseid A. Galliti ja A. Särevi dramatiseeringuga „Toomas Nipernaadi“, millele järgnevad A. Gehri' „Kuu majakord“, E. Vacheki „Ahi“, O. Lutsu ja A. Särevi „Taga-

IDA LOO-TALVARI

nimiselisena G. Puccini ooperis „TURANDOT“ Estonias. Sama ooperiga I. Loo-Talvare märkis oma lavategevuse 20. aastapäeva

hoovis“, Mobergi „Naine“, H. Vuolijoe „Niskamäe leib“, lastele on ette nähtud kaks erilavastust ja ei jää tulemata ka muusikalavastused.

+

Hooajavahetus võib märkida teatrite arvu vähenemist ühe võrra: esmakordselt Eesti ajalooliselt üks teater võimude poolt suletud, küll õieti vastav ühingu, kuid see tähendab tegelikult ka teatri uste sulgemist. See on viimasel aastal lootusi äratanud ja publikut võitnud Tartu „Töölister“. Avalikkusele ei ole teatatud ühingu sulgemise põhjusi, kuid tuleb arvata, et sulgemine on toimunud tegelaskonnas viimasel ajal valitsenud pingel ja vastuolude tagajärjena. Neid teatri seespool tekkinud vastuolusid lantsseeriti avalikkusesse mitmel viisil; trükkisõna oli siin väikseimaks abiliseks. Sellest mitmeti innukast kui ka tulemusrikkast teatrialgatusest on kahju: paistis kord, nagu võiks selle teatri olemas-

M. C. A. Puget' komöödia „ÖNNELIKUD PÄEVAD“ Eesti Draamateatri
Lavastus - A. Sunne, lavapildid - P. Raudvee. Pildid: Olivier (O. Põlla) ja Marianne (O. Ungvere)

olu Tartu teatrielu mitmekesistajana kui ka teatri viijana laiate töötavate rahvahulkade juure täita suurt kultuurimisjonit. Nüüd ei saa see kõne alla tulla. Mõned väljapaistvamad näitlejad on laiali läinud teiste teatrite juure, suurema hulga lavaharrastajaid võtab aga „Vanemuine“ oma õpperühma.

Teatrite repertuaar on enam-vähem selgunud. Näeme kodumaisest repertuaarist kõige enam tarvitusel olevat dramatiseeringuid, olgu autorite või A. Särevi omi: Kivikas-Annisti „Nimed marmortahvilil“, Gailit-Särevi „Nipernaadi“ ja Luts-Särevi „Sügis“ ning „Tagahoovis“. Kuid selle kõrvale tuleb eesti klassika eesotsas A. H. Tammsaare „Juuditiga“, mis arusaamatuil põhjusil ongi liig kauaks lavalt ära jäänud, samuti tuleb kahes teatris uuesti lavale Kitzbergi „Rätsep Öhk“. H. Raudsepp, kes oma teoseid on hakanud ümber töötama, saadab sel hooajal kolm endist asja lavale ja lubab ka uut, uut lubavad ka A. Kivikas, H. Visnapuu ja August Jakobson. Hella Vuolijoe komöödiad püsivad repertuaaris, samuti E. Tammlaane tähelepandiv „Raudne kodu“ tuleb uuele lavastusele. Sisemaa teatrid kasutavad eeskätt seda tõlkerpertuaari, mis on suurtes teatrites juba tarvitusel olnud, ilma et teha oma lava jaoks asjatut tööd valiku ja tõlkimisega. Meile paistab, et algupärase repertuaari nõudjail ei peaks olema mingit põhjust tuleval hooajal nuriseda. Küll on ühes ja teises teatris veel lahtisi küsimusi

repertuaari valikus, eeskätt mis puutub maailmakirjandusse. Midagi kindlalt iseloomustavat tulevase hooaja valiku kohta öelda oleks võimatu; teatrite iseloom ka repertuaari valikus on jäänud enam-vähem endiseks. Küll tahavad kõik teatrid oma jõu kohaselt pakkuda kõige paremat.

Meile näib, et uus hooaeg algab teatritel endise elavusega. Meie ei kõnele enam teatrikriisist, vastuoksa — Tallinna teatrielus oleme võinud läinud hooajal märkida suurt elavust; sisemaal toimib teatreid linnades, millele vastavais kaugeltki mitte igal maal teatrid ei suuda tegutseda. See kõik annab põhjust üsna suureks optimismiks. Peale draama väärivad äramärkimist veel ooper ja operett „Estonias“ ja „Vanemuises“, loodetavasti esineb ka tulevikus esimeses neist ballett. Noorteteater on meie teatritele kahtlemata eriprobleem ja seda püütakse õnneks ka sisemaal nii või teisiti silmas pidada. Et selle juure on tulnud veel nukuteater, on ainult tervitatav mitmekesisuse seisukohast.

Kui sisemaa teatrite repertuaar läinud aastal küündis Shakespeare'ini, siis mitte ainult Tallinna ja Tartu, vaid ka väike-linnade teatrite repertuaaritasemele tuleb tõsist tähelepanu pöörata, kuna meile enam kui üks kord on tähelepandiv olnud nende väikeste teatrite lavaline tase.

Nii algab uus hooaeg, tähistatult uute lootustega, uute saavutustega.

M. C. A. Puget' komöödia „ÖNNELIKUD PÄEVAD“ Eesti Draamateatris
Lavastus - A. Sunne, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: stseen III v.

Palvežestist

Voldemar Kuljus

Sine manu eloquentia nulla — ilma käeta pole ilukõnet, ja kahetseda tuleb, et tavaline teatripublik alahindab näitleja mängus žesti tähtsust, võrreldes osa sõnalise küljega. Ometi käib žest kui mõtte väljendaja alati sõna eel nagu välg enne müristamist, seega väärides tähelepanu eesõigustatult. Käsi ei lunasta välja mitte ainult kurtumma, vaid on võimeline andma edasi meie mõtteid niisama painduvalt kui keel. Psühholoogiline žest, mis langeb lause juures ühte mitte öelduga, vaid mõelduga, s. o. sellega, mida loetakse „ridade vahelt“, on küll oma ala keerulisim liik, kuid ühtlasi ka nauditavaim.

Nende ridade kirjutaja puudutab palvežesti küsimust. Kuna näitleja liigutus ei tohi olla midagi juhuslikku, vaid kõik peab olema matemaatiliselt kindel ja täpne, peaks iga lavapalvetaja teadma, miks ühinevad palves peopesad ja missugust ülesannet täidab sel hetkel käe moraalne osa, käe selg. — Tavaliselt seisab palvežest selles, et pannakse käed kokku, peopesad vastamisi, vahel ka sõrmed risti. Kuidas seletada seda žesti? Looduseuurija Darwin, tuginedes kellegi tähtsusetu inglise

kirjaniku väitele, kirjutab, et palvežest on sama liigutus, mida sooritab põgenemiselt tabatud ori, ulatades käed ahelatele. Lugega võime veel ühest vanast ning haruldasest itaalia raamatust (autor Giovanni Bonifaccio — a. 1616): „Kes hoiab käed ees ühendatud peopesadega, tunnistab end otsekohe süüdlaseks, kelle käed on seotud ja kes kannab teenitud karistust.“ Teatava dogmaatilise mõtteviisi juures, et inime ne on jumala ori ja ta palvetab ainult seepärast, et peab palvetama, võib pidada seda seletust usaldusväärseks ning rakendus kõlvuliseks — kirikus. Ent žesti enda seisukohast juba ei saa pidada antud seletust rahuldavaks. Loomulikult ei motiveeri Darwin ja teised palvežesti dogmaatiliselt, vaid nad juhivad meie tähelepanu ainult välisele asjaolule, kuidas omaaegsest orjaliigutusest olevat kujunenud palvetaja žest. Aga just sellane jäljendav, pantomiimiline teke ei taha olla kuidagi mõeldav intiimseima, psühholoogilisima žesti juures, nagu seda on palvežest. Süvenegem hetkeks peopesa tähendusse.

Käsi peopesaga ülles on maa, mis vaatab taeva poole; peopesaga alla — taevas, mis vaatab maa peale. Peopesas peitub meie intiimne „mina“, s. t. selle kaudu viimane

A. Tolstoi komöödia „IMETEOD SÕELAS“ Tallinna Töölisteatris
Lavastus - P. Põldroos, lavapildid - H. Tamm. Pildil: lõppsteen.

puutub kokku välismaailmaga. Teretades pistavad tuttavad teineteisele pihku käe, peopesad vastamisi; peopesaga silitame laste päid; kellelegi midagi ulatades või pakudes („olge lahke!“) pöörame peopesa külalise poole. Käe selg on käe „hing“, käe kõlbeline külg, mis sisendab aukartust, sisaldab võimu, jõudu, õpetust: ta ise ei puuduta midagi, meie puudutame teda. Ei tuleks kellelgi mõttesse suudelda peopesa — oma suudluse vajutame käe seljale. Käe selg varjab avalikkuse eest „saladust“, mille sõber on pistnud pihku sõbrale, õnnistav käsi annud lapsele. Ja kui keelame kellelegi midagi, me kaitseme käe seljaga keelatatavat. Palves ühendame oma mõlemad peopesad: me mõtted ei lähe siis peopesade kaudu välismaailma, vaid kontsentreeruvad, tehes ringi sisemaailmas; meie sisemine „mina“ sulab ja samal ajal sulevad käeseljad välismõjudele igasuguse ligipääsu. Oma käest moodustab inimene enesele palvekoja, selle lukustatud kambri, millest räägitakse evangeeliumis. Nii kaua kui käed olid lahus, oli kumbki neist vaba tegelema millega tahes; nüüd nad on teineteise vangis — ning kõik maised mured on lükatud edasi.

Ka sõrmedest mõni sõna. Kui peopesas pulseerib meie elu, käe seljal valvab hing, siis sõrmed — neis on mõistus. Sõrmedega, ning ainult nendega, me väljendame, mida mõtleme: kui kõneleme, siis täiendame sõnu sõrmedega; ei leia me

sõnu, võtame appi sõrmed. Sõrmedega näitame, käsutame, jagame, arvutame, keelame — need on kõik mõistuse otsused. — Meil tarvitatava palvežesti juures tulevad sõrmed arvesse kahes asendis: risti ja sirged, kusjuures peopesad on muidugi vastamisi. Esimene variant tähistab anumist (Flehen, moljba), appihüüdu etc. ja teine üldiselt palvet (Gebet, molitva). On iseloomustav sõrmede suurem kontsentreerumus esimesel juhul. Võib-olla pole ka lavarahvale huvitusetu teada, et niisugune palvežesti tõlgitsemine — tuntud vene teatriarvustaja S. Volkonski oma — on eelkõige evangeelne. Palvežest ei ole enam orja sunnitud liigutus, vaid vabatahtlikult koondab palvetaja oma mõtteid, et olla ükski oma jumalaga. Vana seaduse „sulasepõlvest“ me vabaneme uue seaduse „lapsepõlves“, mis meid enam ei ahelda, ja selle pöördega seoses omandame uue arusaamise palvest, sooritades ka palvežesti teises ja väärikamas teadmises.

Piiblis on jäädvustatud rida võrratuid momente žesti mõjust. Näiteks Jeesuse pilk salgajale (Luuka ev. 22, 61—62) või äraandja suudlus, mis on kirjeldatud erilise kirglikkusega Markuse evangeeliumis (14, 45). Abt Delomon, pidades õlga tundmuse termomeetriks, nimetas juudasuudluseks iga suudlust, mille andmisel ei kerki õla. Just õla reetvat sõnade vale.

Tasuks uurida piibli dramaatilist soont!

Iseenda karikatuur

Woldemar Mettus

Helmut Vaag Jorh-Aadniel Kiirena

ma neli esimest rollivaatlust ma olen pühendanud suurte kogemustega näitlejaile. Seekord tuleb vaatlemise alla noorema näitleja töö. Helmut Vaag „Töölisteatrist“ on Jorh-Aadniel Kiirena Lutsu-Särevi „Tootsi pulmas“ ja eriti „Äripäevas“ annud nii hästi joonistatud ja meelejääva kuju, et see kindlasti väärib üksikasjalisemat kinnistamist kui seda kriitik võib anda harilikus ajalehearvustuses.

Vaagi Äripäeva-Kiir tähendab võrreldes Pulma-Kiirega edusammu selles mõttes, et ta „Äripäevas“, lähtudes liig vara kadunud O. Krusteni illustratsioonest, teadlikult kasutab Kiiri iseloomustavaid poose, nagu üldse osa liikumislilik külg Tootsi-sarja selles jaos on tugevasti arenenud. See liikumislilik külg moodustab kogu rolli lahutamatu osa, on talle suureks plussiks ja näitab väga veenvalt, kui tähtis on näitlejale eeskujuliku kehakooli omamine. Ainult näitleja, kes — ka tantsijana — valitseb oma keha nii hästi nagu Helmut Vaag, võib nii loomulikult kangestuda ja „krampi“ sattuda, nagu see Kiirele nii hästi sobib. Muidugi ei ole kangestus ega kramp iseendast midagi „loomulikku“, täh. normaalset, aga Kiire osas ta sobib haruldaset hästi selle näidenditegelase kogu hingelise hoiakuga. Mõni vaataja tahaks võib-olla öelda, et Vaagi-Kiire poosid on karikeeritud. Seepeale tahaksin ainult nüpalju öelda, et Kiir kuulub nende inimeste hulka, kes nii-öelda on iseendi karikatuurid. Sääraseid karikatuure me näeme elus küllalt, need aga, kes neid ei pane tähele, on lihtsalt pimedad.

Muide, kui Kiir tuua lavale täpselt nii, nagu teda kirjeldab O. Luts, siis ta oleks veel palju teravam karikatuur — kas või ainult hääleliselt. Helmut Vaagi poolt antud kuju on selles suhtes hästi vaos hoidud, nagu üldse kogu tema rolli käsituses paistab silma hea mõõdutunne, niisama hea distsipliin ja tore huumorimeel. Kõige paremat, mis Vaag annab, just toonilt ja liikumiselt, on rollivaatluses raske edasi anda — selleks see peaks muutuma heli-filmiks —, aga teatava kujutluse ta loodetavasti tekitab. Rollivaatluses piirdun „Äripäevaga“, mille, nagu „Tootsi pulma-gi“, lavastas Andres Särev.

„Äripäeva“ (uues väljaandes „Argipäeva“) sisu ma meele tuletama ei hakka, kuna kõik Tootsi-lood selleks peaksid olema liig tuttavad. Nüüd aga asume Kiire osa enda vaatlusele, nagu seda on mäginud Helmut Vaag.

Seekord jälgime üksikasjaliselt ainult rolli üht osa, nimelt Kiire esimest, pikimat lavalolekut. Muide, parem ja vasak pool on arvatud saalisistuja vaataja poolt.

„Äripäevas“ Kiir ilmub lavale esimest korda esimese vaatuse keskpaigas, kusjuures mängukohaks on Raja talu saal. Seal viibivad parajasti Kiire „võistleja“, õmbleja Juuli Vispel, ja selle öde Maali, kellel asja pärast samuti tallu tulnud, neile seni isiklikult tundmatu Kiirega oleks nii mõnigi kana katkuda. Proua Teele lubab Kiire saali meelitada ja läheb kohe oma kavatsust täide viima.

Kiir järgneb vasakpoolse ukse kaudu proua Teelele, kes teda on sisse palunud, möödub temast ja pöördub siis näoga jälle tema poole, tähele panemata Juulit ja Maalit.

Proua Teele teatab Kiirele, et siin on kaks noort ja väga armast neidu, kes väga tahavad temaga tuttavaks saada. Vaag-Kiir on meelitatud ja huvitatud, ta näoilme väljendab enesetunde tõusu. Välgu-kiirusel ta korraldab oma lipsu, tõmbab käega üle juuste ja pöörab siis ümber, et kohe kangestuda — on ta ju, kuigi erapooletul pinnal, sattunud vastamisi kahe „vaenlasega“. Kuid kangestus ei kesta kaua. Kiir püüab põgeneda, aga Teele haarab tal varrukast ega lase kuhugi minna. Noomides noormeest, et ei tohi olla ebaviisakas preilide vastu, ta lükkab Kiire lavale, kuhu ta jääbki „nagu tola“ seisma, ja lahkub siis ruttu.

Pärast hetkelist kahevahelolekut Kiir tormab Teelele järele, aga see on vahepeal ukse lukku pannud. Kiir raputab seda vihaselt, aga sel ei ole mingit tagajärge. Siis Kiir ruttab üle lava paremale poole, aga sinna uksele ilmub Teele öde Aliide. Nüüd ta tahab põgeneda tahapoole, aga selle väljapääsu paneb talle kinni Maali, nii et Kiir jääb temast paremal oleva Maali ja temast vasemal oleva Aliide vahele. Maali hakkab temaga lahket juttu ajama ja tervitab teda viimaks viisaka kumardusega. Aliide lahkub. Kiir

A. Gailiti — A. Särevi dramatiseering „NIPERNAADI JA AASTAAJAD“ Tallinna Töölisteatri
Lavastus - A. Särev, lavapildid - H. Tamm. Pildil: „Päev Terikeste külas“

on piinlikus seisukorras, ei vasta Maali tervitusele, põgeneb temast mööda taha paremale, sinna, kus seisab Juuli. Juuligi tervitab teda. Kiirele ta hädas ei jää muud enam üle kui tervitus vastu võtta. Aga tuju on tal veel ikka halb, ja ta on upsakust täis, kui Maali avaldab arvamist, et nüüd võiks juba edasi kõnelda. Ta otsib ikka veel, seistes Juuli ja Maali vahel, põgenemisvõimalust ja päris kokkub, kui Maali talle paneb ette istuda. „Ei, niisugust asja küll ei juhtu!“ ütleb ta juba kindlal toonil. Maali pealekäimisele ta vastab sellega, et paneb käed seljale ja läheb ette paremale peegli juure. Siin ta paneb, selg preilide poole, käed vaheliti rinnale, ajab end sirgu ja ootab selles upsakas poosis seda, mis veel peab tulema. Kui Maali teda nokib: „Või kardate, et me teile midagi paha teeme, hahaha?“ ta loomulikult reageerib väikese võpatusega ja käed lähevad tal jälle seljale. Maali haarab tal vasemast käest kinni ja hakkab teda sohva poole tirima, mis on vastu parempoolset seinat. Maali tirib, Juuli lükkab, Kiir paneb vastu, aga viimati hakkab temasse mõjuma kahe noore naisolevuse füüsiline lähedus ja ta süda sulab.

Nüüd istub Kiir Juuli ja Maali vahel sohval, kusjuures Juuli on publikule lähemal. Ta vaatab vargsi neiuks otsa, näeb,

et nad naeratavad, ja — oh seda imet! — naeratab neile pishetkeks vastu, kuigi humpagusalt ja poolvihaselt.

Tuleb Teele, kel on hea meel, et juba ollakse tuttavad. Ta olevat ette teadnud, et koolivend Kiir on ikka vikis kaval.

„Ja ilus poiss!“ ütleb Maali. See seisukohavõtt muidugi meeldib Vaagile-Kiirele, kes naeratab ja poolhäbelikult kordab toimingut, milledega ta läks vastu kahe „tundmatu“ neiuks tutvumisele, täh. ta korraldab ruttu oma lipsu ja tõmbab käega üle juuste.

Teele kutsub Maali välja ja Kiir ning Juuli jäävad üksi. Kiir vaatab Maalile jälle, tõuseb siis, nagu kavatses ta jälle põgenema hakata. Aga kui ta keset lava on jõudnud, siis Juuli peatab teda. Ta küsib, kas Kiir siis tõesti nii uhke on, et ta ei taha Juuli ja ta õega juttu ajada. Kiir vastab: „Mina pole ühtigi uhke, aga...“ ja võtab just siis hästi upsaka poosi: „lööb“ äkki vasema käe puusa ja vaatab täisprofiilis Juulile üleolevalt otsa, kusjuures kogu ta kere on pöördunud publiku poole: „Mis te siis soovite?“

„Aga istuda te siiski ei taha?“ küsib Juuli.

„Noh, ma võin ju kah,“ vastab Kiir võrdlemisi armuliselt ja istub laua juures olevale toolile, nii et laud jääb tema ja sohval istuva Juuli vahele. Ta istub sel-

jaga neiu poole ja paneb parema jala vasemale. „Täna teid,“ ütleb Juuli. „Võtke heaks,“ vastab moka otsast Kiir.

Paus. Siis Juuli ütleb, ta olevat viimasel ajal sageli mõelnud Kiirele.

See on Vaagile-Kiirele muidugi meeldivaks üllatuseks. Ta naeratab, ütleb nagu omaette trükitud tekstis olematu „Ah soo?“, korraldab lipsu, tõmbab käega üle juuste, nagu ikka neil hetkil, kus astub mängu ta edevus. Aga ta pettub kohe, kui kuuleb, et see mõtlemine on olnud rohkem üldist ja teoreetilist laadi: „Mis pärast on mõned inimesed meie vastu nii vaenulised?“

Kui siis Juuli hakkab seletama, et kohe olevat märgata olnud, et Kiire omad ei salli teda ja ta öde, Kiir asub kohe kaitsepositsioonile ja hakkab asja üle öla öiendama. Siis aga, kui Juuli viib jutu temale ja ta öele määratud sõimunimedele, mis olevat pärit Kiirte perekonnast, Vaag-Kiir tõstab tooni ja löikab selle süüdistuse järsu käelligutusega nii-öelda ära: „See on vale!“

Maali tuleb Teele poolt saadetud veinipudeli ja klaasidega. Kiirele ei meeldi see, et Teele on öelnud, Maali ja Juuli olevat ametivennad. Ta paneb kohe käed vaheliti ja põrnitseb solvunult ettepoole. Palju paremaks ei tee ta tuju seegi, et Maali veidi taandub ja ütleb, et kuigi tema on kampsunikuduja, siis vähemalt Juuli kui õmbleja on Kiire sumptiöde.

Aga kui Juuli hakkab avaldama arvamist, et pahandus on viimati seeläbi tekkinud, et Kiired näevad temas võistlejat, ja asub seda teemat arendama, siis see jutt muutub Kiirele piinlikuks. Ta nihutab enast oma toolil siia-sinna ja lööb Juuli repliigi lõpuks pilgu maha. „Elada tahab igaüks — eks ole tõi, härra Kiir? Selleks aga on minul ainuke võimalus töö.“

Kiir ajab end sirgu: „Minu teada...“ — „Terviseks!“ hüüab Maali vahele, tõstes klaasi. Kiir reageerib välkkiirelt, sirutab end klaas käes ettepoole välja, parem jalg sirutub veidi tahapoole, ja ta ütleb õrnalt „terviseks!“

Pärast esimest klaaside kokkulöömist Vaagi-Kiire tuju muutub rõõmsamaks. Aga kui Maali konstateerib fakti, et Kiir teda ja ta öde ei põlustagi, ta paneb käed jälle vaheliti ja hakkab elava kätemängu saatel seletama, ta ei olevat Vispleid kunagi põlustanud ja et ei olevat midagi sinna parata, mis rahvasuva kõneleb. Tedagi enast olevat kogu aeg näritud.

Siis aga ärkab Kiires äkki intrigaan. Tasa ja innukalt ta asub õekseid hoiatama Ülesoo Tootsi eest. Sealjuures käib

„... Aga ma talle andsin!..“

HELMUT VAAG

Kiirena O. Lutsu - A. Särevi dramatiseringus „Äripäev“ Tallinna Töölisteatriis

ta pilk kogu aeg rahutult toas ringi, kas ei ole ka kedagi pealt kuulamas. Laimab ta ju Tootsi lõppeks selle enda majas.

Maali küsib, kas on võimalik, et Toots on nii paha inimene. Kiir hakkab ägestudes seletama: „Jah, kahjuks see on võimalik“ ja ärritub üha enam, kuni ta viimaks ütleb, et iga öeste kohta lahtilastud laimujutt on pärit Ülesoolt. Kui siis Juuli küsib, mis siis Ülesoo peremehel nendega tegemist on, kuna ta neid vaevalt paar-kolm korda on näinud, siis Kiir kohe lõikab: „See ei tähenda midagi.“ Järgnevat lauset: „On inimesi, kellele on täiesti ükskõik, keda nad närivad, peaasi, kui aga närida saaks“, ta illustreerib laiakaarelise pea- ja parema käe sõrme liigutusega, mis algab vasemalt ja lõpeb paremal, ja paneb siis jälle käed vaheliti.

Agas haletsevaks muutub ta toon, kui ta ütleb, et Paunveres ei ole ühtki mõistlikku inimest, sõbrast kõnelemata, ja kuidas ei tohi sõnakestki rääkida, ilma et seda pahupidi pöördaks.

Maali tõstab kogu seltskonna tuju oma rõõmsa jutuvadinaga. Järgneb teine terviseksjoomine, mis viiakse Vaagi-Kiire poolt läbi nagu esimesel korral, ainult et parem jalg sirutub senisest veel kaugemale tahapoole.

Juuli tahab vahekorda Kiirtega ikkagi „klaarida“, mispeale Maali ütleb, et väikesel Jaama ülemal abil olevat suurte sakste töbi — närvilisus. Kuuldes Juuli sõimunime Kiir, kes selle ise on käima pannud, ei suuda naeru pidada. Aga kui Maali kõneleb sellest, kuidas Juuli unistab hingelisest sõbrast, siis ta arvab kohe, et tema võiks olla see sõber, häbeneb, naeratab ja — loomulikult — korraldab oma lipsu ning tõmbab käega üle juuste. Pöördub hetkeks seljaga preilide poole.

Järgneb kolmas terviseksjoomine. Siin Vaag-Kiir teeb ühes kogu tooliga järsu 180-kraadilise pöörde ja jooab seekord ainult Juuliga kokku, Maalile mingit tähelepanu pühendamata.

Pikk paus. Siis Kiir teatab pühalikult, et Kiirte perekond on Visplite vastu ikka sõbralik olnud. Iseasi olevat, kuidas nad mõne teise perekonnaga läbi saavat. Jälle ärkab Kiires intrigaan. Innustunud toonil ja näpu kaasabil ta asub õekseid jälle „iseäranis hoiatama“ ühe isiku eest Paunveres. Kui Juuli kohkub, et kas Paunveres siis tõesti nii palju tigidaid inimesi on, ta ütleb nagu solvunult: „Aga kui te just ei soovi — ma võin ka ütlemata jätta.“ Sellega neid muidugi ei ole nõus ja niisiis Kiir seletab neile elava sõrmemängu saatel, kui raiskuläinud inimene on kellamees Libe.

Tuleb Teele teatega, et neiu Juulile on tulnud veel üks külaline, keegi, kes tahaks tellida uut „antsuhi“. „Jälle üks kunde läheb vett vedama“ peab Kiir loomulikult mõtlema. Ta jääb omaette põrnitsema, kulmud tõmbuvad kokku ja allapoole.

Aga kes see külaline siis on, küsib Maali. Teele vastab: „Aaberkukk, see kõige noorem.“ „Kurati!“ kargab Kiir püsti, aga lööb kohe käe suu peale, sest kuidas tohib neiu Juuli juuresolekul seda sõna suhu võtta! Solvunult ja vihaselt ta informeerib siis õekseid selle kohta, kes on see „kõige hirmsam inimene, keda ta elus on näinud“. Ta sirutab parema käe ning jala välja, kui ta seletab, et see on kõrtsimehe noorem vend. Siis ta tahab põgeneda, aga Maali ei lase seda sindida,

meenutades Kiirele, et säärasel juhul ta ei tohi daame üksi jätta, vaid peab olema rüütel. Raske südamega „rüütel“ jääbki paigale, kokkutõmbunult keset lava.

Aaberkukk tatsutab sisse ja tervitab, öeldes: „Jõudu siis kahl!“ Ainsaks vastajaks on Kiir, kes tasa ja teravalt ütleb: „Jõudu tarvis!“, mispeale Aaberkukk energiliselt vastab: „Ega's ma's sinule ei ütle“. Kiir kohkub ja taganeb sammu võrra tooli taha ja sealt siis järgnevate repliikide ajal peegli ette, kuhu ta istub, et siis põrnitsema Aaberkukke. Tal on piinlik olla, kui Aaberkukk neiudefe jutustab, kuidas „tuu narr“ ära rikkunud ta ülikonna — sest see oli tõepoolest nii. Aga ta päris võpatab, kui Aaberkukk teda ja ta isa nimetab „Kiirenärudeks“. Suurimal määral aga ta on häbitatud ja solvunud, kui soovimatu külaline küsib, kas „tuu kringli“ sageli preilide pool käib. Ta küsib, kellest on jutt, nagu see ei oleks isendast selge, ja saanud endastmõistetava vastuse, ta kargab püsti, võtab jälle uhke poosi, sirutades välja parema käe ning jala ja näidates vasema käega endale, ta „õiendab“ poolnutuse julgusega, et ta ei ole „kringli“ ja et see on tema asi, kelle juures ja kui tihti ta käib. Niisama poolnutuselt ta teatab, et ta ei lase end söimata. Kui Aaberkukk seepeale püsti tõuseb, ta põgeneb kiires tempos vasakpoolse ukse kaudu.

Aga Aaberkukk lahkub ise kohe sama ukse kaudu, mille kaudu „kringli“ oli põgenenud. Kiir tuleb siis teisest uksest, läheb ettepoole vasemale ukse juure, avab selle, vaatab välja, teeb Aaberkukele tagantjärele ähvardava liigutuse, siirdub siis akna juure ja vaatab õue, kas Aaberkukk ikka tõesti on lahkunud.

Siis ta hakkab seletama, miks Aaberkukk Kiirte perekonnale vihane on. Jälle paneb ta uhkelt ja upsakalt käed vaheliti, kui ta ütleb: „Meie perekonnas pole ühtki joodikut.“ Kõneldes Aaberkuke päritolust Kiir ägestub ja läheb vihaseks, aga kui jutt siirdub Aaberkuke poolt temalt tellitud ülikonnale, siis ta tõmbub tagasi, valedab käegakatsutatult, et „see kõige noorem“ ei olevat tahtnud maksa, ja lõpetab nutuselt kuke Pluuta looga, kelle Aaberkukk lahkudes oma rautatud saapaga olevat peaaegu lae alla löönud.

On kuulda kellegi lähenemist. Kiir põgeneb lava keskele — viimati Aaberkukk tuleb tagasi. Tuleb aga Toots. Kiir kohe kangestub — läheb ju temast mööda vana vihamees.

Toots väljub. Juuli tahab hakata avaldama rõõmu selle üle, et Toots tuli Teelega leppima, aga ta pilk langeb Kiirele ning ta vaikib. Kiir saab siiski asjast aru,

A. Gailiti — A. Särevi dramatiseering „NIPERNAADI JA AASTAAJAD“ Tallinna Töölisteatri Lavastus - A. Särev, lavapildid - H. Tamm. Pildid: „Seeba kuninganna“ - Nipernaadi (H. MALMSTEN) ja Maret (R. Aarma)

küsib aga igaks juhuks hapuka viisakusega: „Mis te pidite ütleva, preili Juuli?“ ja kohe ärkab temas jälle intrigaan. Jäädes keset lava seisma ta kõneleb väga halvustavalt ja elavate žestidega Tootside abielust, jalutab siis peegli ette ja vaatab seal oma lipsu.

Neid seavad endid minekuvalmis. Maali küsib Kiirelt, kas temagi tuleb ühes nendega Paunvere poole. Kiir pöörab ringi ja heidab Juulile armsa pilgu: „Jah, üks tee minna ja...“

Kiir jääb hetkeks Maaliga üksi. See paneb ette pudeli tühjendada, „Terviseks, härra Kiir!“ Kiir paneb vasaku käe seljale ja ruttab siis elava, lustilise kõnnakuga laua juure, tühjendab klaasi ja väljub siis rõõmsas tujus toast, et tuua oma asjad. Pärast lühikest stseeni Tootsi ja Aliide vahel ta tuleb tagasi palitu seljas, kõrge talvemüts peas, kalossid jalas, rätsepapamp käsivarrel.

Nähes üksijäänud Tootsi ta esimesel hetkel nagu tahaks tagasi minna, aga ta jääb siiski paigale ja avaldab siis magushapult oma kahjuröömu selle üle, et Toots on pidanud tulema. Toots püüab teda hirmutada jutuga Punnküla rätsepast, keda ta olevat kutsunud asuma Paunveresse. Selle kohta käiva jutuajamise ajal Kiir väljendab rahutust ja viha. Eriti läheb ta närviliseks siis, kui Toots ütleb, et rätsep Punn kolib varsti Paunveresse. Ta trummeldab sõrmedega oma kepil ja päris karjub, kui ta ütleb: „Mis see minule korda läheb! Minu pärast tulgu või siia...“ Aga tal tekib järsk toonimuude, kui Juuli tuleb. Ta ütleb sõbralikult ja pehmelt: „Noh, lähme siis...“ ja lahkub.

Sellega on läbi Kiire esimene ja pikim lavalolek, mis oli seekordse rollivaatluse objektiks. Loodetavasti piisab sellest kujutluse saamiseks selle kohta, mis vaimus Helmut Vaag on läbi viinud Jorh-Aadnel Kiire osa Lutsu-Särevi „Äripäevas“.

Teater tänapäeva Saksamaal

Uba varematest aegadest on teatirahval, nii meil kui ka välismaal, püsima jäänud väljendused: mängustiil, stiiliseerimine, stiilline nüansseerimine jne. Pean õiglaselt tunnistama, et need väljendused, näiteks mängustiil, ei vasta sõnade õigele mõistele. Kui sõnaga „mängustiil“ märgitakse näitleja mängu omapära või mängulaadi, siis tahan ka mina alljärgnevas kirjutuses tarvitada seda väljendust.

✱

Kui analüüsida tänapäeva saksa näitleja mänguviisi — või stiili — tuleb kõigepealt püüda saada ülevaatlisku pilti praegusest saksa lavakunstist üldiselt, nagu ta käesoleval hetkel tegelikult ja tõeliselt on olemas. Tuleb endale selgeks teha, missugused on saksa lavakunsti loosungid ja tõdede otsingud, missugustel radadel tuleb saksa teatril sammuda tulevikus oma eesmärgi poole, missuguseid perspektiive tuleb luua ja millised ideaalid osutuksid uue saksa teatri vundamendiks. Siinjuures võiksid abiks olla lavakirjandus, eriti uus, ja sellest koosnev repertuaar kas või igale suurele teatrile eraldi, ja lõpuks kokkuvõetult saame ülevaate näitleja mängustiilist, saame vormi, milles võetakse aluseks ajanõuetele vastava rahvusliku ettekande omapära. Praegu püsib saksa teater selles suhtes teatud ummikus: ta on otsingu ajajärgus ja selle tulemuseks on paratamatult ajutine mängustiili selgusetus. See on loomulik nähtus, kui arvestada suure riikliku uuendusega, kus poliitiline areng on kaasa haaranud ka säärase faktori nagu teater. Sellase nähtusega olemegi juba lähemalt kokku puutunud: Vene suur revolutsioon lõi samuti uue teatri ja teater on kõigepealt iga riigi ja rahvuse fassaad, nende nägu.

Saksa teatri elu, tegevus ja sõltuvus repertuaarist kui ka mänguviisist on jõudnud kolmandasse staadiumi ehk ajajärku. Igal ajajärgul Saksas oli ja on praegu oma nägu. Selles näos peegelduvad teatriliteratuur, repertuaar ja näitlejate mäng. Mõni vanem näitleja oli läbi elanud kaks sellast teatripõlve ja on satunud nüüd kolmandasse, kus tal tuleb vanadel päevadel veel kord ümber korraldada oma senised kogemused ja revideerimisele võtta oma lavaline pagas.

Esimene ajajärk oli Saksamaa keiserlik teater oma kindlate väljatöötatud vormide ja teatrisedustega. Sel ajajärgul oli teat-

ril oma kindel ja stabiilne kuju ja nägu: teater baseerus klassikutele (eelkõige Goethe, Schilleri, Lessingi ja teiste meistrite loomingul). Samuti Shakespeari kui ka Molière'i koheldi vääriliselt. Kuid see on ajalugu, ja pikk ajalugu, liig pikk, et siin sellest ulatuselisemalt sõna võtta. Kuid sel ajajärgul võrsus traditsioon ja arenes ühtlasi ka stabiilne näitlejate mängustiil. Kuigi tulid reformatorid nagu Brahm, Meininger, Max Reinhardt ja teised, ikkagi jäi alus endiseks. Muudatusi tuli vaid režiis ja lavastuskunstis, kuid mäng jäi ikkagi sellaseks, nagu see oli kunagi üles ehitatud keiserliku teatri vaimus, see oli stabiilne. Siis tuli sõda, millele järgnes revolutsioon. Saksa teatrielu senised traditsioonid löid kõikuma, õigemini hävisid üleöö. Üle kahekümne aasta pärast seda eksperimenteeris saksa teater ilma positiivse otsinguta ja kellelegi ei tulnud mõttesse luua midagi uut või püsivat, sest teater oli vaid äri. Tekkisid üksikud staarid, kellel igapäev oli oma stiil ja mänguviis. Püüti olla vaid huvitav, omapärane, et üle trumbata oma võistlejaid ja sel kombel sattuda staaride nimekirja. Kaubeldi ületamatute honoraridega, hingeliselt oldi üle ja täis kõrkust. Keskpärase lavategelane kiratses ja elas oma direktori või staari armust. Ansambli teatrit ei võinud olla juttugi. Alles Max Reinhardt lõi teatri oma kunstilise põhimõtte järgi ja seepärast oligi tema teater ka „Max Reinhardti teater“. Selles ajajärgus valitses näitlejate mängus stiilide kaos. Teatris domineeris juhuslik võõras element. Repertuaar ei olnud enam klassiline, vaid „kassaline“ ja teatrielus valitses täieline tohuvabohu. Iga teater võis teha, mis ta tahtis ja mis talle meeldis või mis oli kasulik kassale. Riiklikud teatrid, kellelele kassaraportid olid kõrvalisteks asjadeks, mängisid „Hamletit“ frakis ja Schilleri „Röövlid“ kujutati tänapäeva revolutsionääradena jne. Tulevikule ei mõelnud keegi: teater elas vaid olevikule. „Après nous le déluge“ — see oli tolle aja saksa teatri deviis ja motto. Selle tõttu kadus saksa lavalt igasugune stiilmõiste.

Vene revolutsiooni ajajärgul, mil riiklik elu kohe allus enamlaste režiimile, teater läks tsarismaegsetelt mängustiililt ja viisilt üle uuele alusele järjekindlalt, s. t. lühikese aja jooksul pandi teatrielus maksma uus tõde ja uued mõisted, milledest aja jooksul välja kujunes omapärane. Kuid ikkagi ühe kindla kava ja mõiste ko-

UGALA

M. Pagnoli näidend
„TSEESAR“

Näitejuht - K. Söödor, lavapil-
did - A. Möldroo. Pildil: Brun
(A. Viir), Escartefique (J. Ots),
Tseesar (A. Juhani)

UGALA

M. Pagnoli näidend
„TSEESAR“

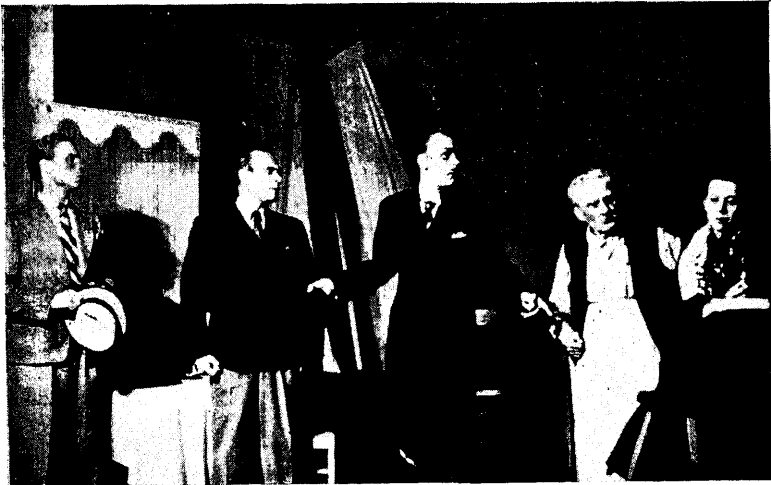
Näitejuht - K. Söödor, lavapil-
did - A. Möldroo. Pildil: Brun
(A. Viir), Escartefique (J. Ots),
Tseesar (A. Juhani), Väike Tsee-
sar (K. Ots)

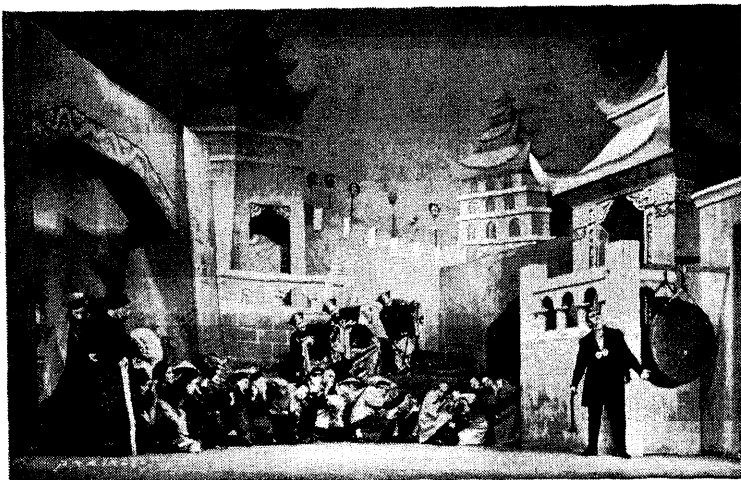

UGALA

M. Pagnoli näidend
„TSEESAR“

Näitejuht - K. Söödor, lavapil-
did - A. Möldroo. Pildil: Väike
Tseesar (K. Ots), Marius (E. Tinn),
Fernand (A. Sikkil), Tseesar
(A. Juhani) ja Fanny (M. Raik)

ESTONIA

G. Puccini ooper
„TURANDOT“

Lavastus - E. Uuli, muusikajuht - V. Nerep, lavapildid - V. Haas.
Pildil: stseen I v.

haselt. Selle tõttu on vene teater tänapäeval omandanud ka oma kindla fassaadi, oma näo. Saksamaal oli teater hoopis teises seisukorras: ta oli revolutsiooni ajajärgul ärimeeste mängupalliks.

Eeltoodud hävitava ja alahindava hinnangu pärastõjajaegsele saksa teatrile annavad Saksamaal tänapäeva juhid. Uus režiim Saksamaal on annud uusi inimesi, uusi põhimõtteid ja tõekspidamisi, mis käivad käsikäes kogu saksa teatrieluga. Juhuslik äriteater on heidetud üle parda ja asemele luuakse suurejooneline ja stabiilne rahvuslik teater. Osa selle laiaulatuselise ülesehitusprogrammi suurejoonelistest kavatsustest ongi juba osaliselt ellu viidud. Sellest kirjutasin pikemalt, kui saabusin Viinist („Viini teatrikirjad“ „Uus Eesti“ nr. nr. 161—165).

Saksa teater hakkab omandama rahvusliku teatri nägu kogu oma ulatuses. Haridusminister dr. Goebbels, mees, kelle hooliks on usaldatud kogu Saksamaa vaimne elu ja kes ainuüksi on vastutav kogu saksa kunsti ja kultuuri eest, omas kõnes, mille ta pidas juunikuus Viinis teatripäeval, kriipsutas alla: „Kui arvatakse, et tänapäeva saksa teater on vaid rahvus-sotsialistlik teater, siis eksitakse. Saksa rahvus-sotsialismil pole midagi ühist teatriga parteilises mõttes, see vaid toetab ja aitab uut ülesehitatavat saksa teatrielu ja toetab kunstj moraalselt, tegelikult ja aineliselt. Saksa teater pole partei-teater, vaid saksa rahvuslik teater, kes peab maksma panema oma rahvuse algutundel ja vanad rahvuslikud traditsioonid, mis aastasadade kestes on loonud aluse saksa rahvuslikule teatrikultuurile.“

Selle tõttu leiame praeguse saksa teatri repertuaaris nii rohket arvu klassikuid. Klassikud on sakslasile eeskujuks. Schillerist

ja Goesthest peab võrsuma uus vaim ja uus rahvuslik teatriliteratuur. Kuid, paraku, nii kiirelt see ei lähe ja ajakohaseid algupärandeid ei leidu kuigi suurel arvul. Dr. Goebbels ütles veel oma kõnes, et tal ei olewat midagi selle vastu, kui praegune teater Saksamaal mängib prantsuse, inglise ja teiste rahvaste teoseid ja rohkem veel kui saksa kirjanike omi, kuid tuleb kindlasti arendada algupärandeid ja propageerida oma rahva kirjanike töid. Tuleb kindlasti tagasi minna oma rahva minevikku, sealts otsida ideid ja leituda tõesid, mille abil võib luua ajakohast rahvuslikku teatrirepertuaari.

Kuna see viimane, alust panev tegur (ajakohane teatirikirjandus) ei ole veel stabiilemalt esindatud ja repertuaar püsib esialgu peamiselt klassikute najal, siis on ka nende lavastamisel mitmeidki meetodeid, mis käivad üksteisele risti vastu: ühelt poolt stiliseeruv ja teiselt — uutele nõuetele vastav realistlikum lavastus, s. t. dekoratiivse perspektiiviga ja lavaehitustega. Kuid mängustiil nii ühes kui ka teises lavastuses on heroiline. Välja arvatud üksikud tugevad näitlejad nagu Werner Krauss, Gustaf Gründgens ja teised andekamad nõorema generatsiooni esindajad, kes toovad oma mänguga heroilisse ansambli sse sootuks iseseisva, individuaalse noodi ning oma erilise, omapärase loominguvõimega mõjuvad otse fastsineerivalt. Selle tõttu pole ansambli ühtlust.

Viini „Burgtheater“, mida peeti üheks suurimaks ja viimistletumaks saksa kunsti-templiks, püsis viimase kahekümne aasta jooksul oma vanades raamidetes, Austria kuningliku režiimi aegsete traditsioonide pärandusena. „Burgtheatri“ mängustiil, olgugi kõrgel tasemel, oli tardumas ja

ESTONIA

G. Puccini ooper

„TURANDOT“

Lavastus - E. Uuli, muu-

sikajuht - V. Nerep, lava-

pildid - V. Haas

Pildil: stseen III v.

nüüd talt nõutakse rohkem ajakohast elaan, mis vastaks uue saksa üldteatri mõistele ja nõuetele. Kuid elaan ja traditsioon ei ole kaugelt veel mitte mõistet, mis peaksid teineteisest eralduma. Traditsioonil tuleb vaid kohaneda ajakohase vaimu ja tempoga. Seepärast on „Burgtheater“ saanud endale vastava uue vaimse juhi Lothar Mützel'i isikus. Temalt oodatakse uut programmi, mis oleks vaba igasugusest dogmast. Endise Austria ja Preisi näitlejate mängustiili vahel on olnud ikka vahe. Juba oma loomu poolest on austerlane ikka olnud kergeverelisem ja painduvam ning see on mõjutanud ka Viini teatrit. Kuid nüüd on Austriast saanud Saksamaa ja Viini teatrist saksa tea-

ter. Nüüd on lavastajate ja teatrijuhtide ülesanne leida ühist keelt ja ühist mängustiili. Uuestiloodud teatriakadeemiad peavad kõigi nende puuduste kõrvaldamiseks tulema appi ja nad peavad andma Saksamaale uusi lavajõude ja püstitama uusi lavalisi tödesid. Samuti kirjanikud on seatud uute ülesannete ette: neil tuleb luua uut teatriliteratuuri. Huvitav, et kõik lavateosed, mis tänini uuel Saksamaal ilmunud, on noorema aja kirjanikkude tootmine ja nad on ka aastate poolest noored. Tähendab, noorte kaudu tõuseb, vanadel eeskujudel, uus ajajärk uue ideoloogiaga ja annab oma maa teatrile vastava näo ja stiili.

Teatrimuredest Inglismaal

JB. Priestley nime oleme „Teatri“ veergudel korduvalt nimetanud. Niihästi näite- kui ka romaani- ja kirjanikuna see mees seisab nende isikute esimeses reas, kes Inglismaal praegu on võitlemas kirjanduslike ja kunstiliste püüdluste puhtuse eest. Selles võitluses Priestley on seni ainult võitnud ega ole kordagi lüüa saanud. Tema romaanid seisavad „bestsellerite“ nimekirjas. Oma lavateostega ta on kerge vaevaga vallutanud Inglismaa ja Ameerika publiku. Tema viljakus on imeksandav: eelviimasel hooajal mängiti Londonis kolme tema uut tükki. Ja seejuures oli tal aega kirjutada suurema jutustava teose ning mõned tosinad lühi-

jutte. Tal ei tulnud kuulsust kaua oodata. Neljakümneviieaastasena ta on parimas eas ja võib veel väga kaugele minna — vähimalt ta senise menu järgi otsustades.

Kõigest neist väliseist asjaoludest ja hingelisest andmeist peaks olema võimalik järeldada, et Priestley on naeratav optimist, kes elab sügavaimas rahu endaga, oma loominguga, oma publikuga ja on kogu maailmaga rahul. Seda enam üllatab meid väike artikkel Priestley sulest, mis hiljuti ilmus „Daily Telegraph“is“ pealkirja all „Draama paradoks“ ja milles sisaldub inglise publiku kibe kriitika. Priestley näeb inglise draama paradoksi selles, et Inglismaal on küll väga palju teatreid, aga mitte teatrit ennast. Inglismaal ollakse teatri alal

väga aktiivne. Londonis ja provintsis töötavad näitetruppe sadade kaupa, rahaline läbikäik on hiiglasuur, draama annab tööd tuhandeile näitlejale ja tehnilisile kaastöölisile. Ja hoolimata sellest Inglismaal ei ole teatrit. Dramaatilise kunst vaevalt eksisteerib. Inglismaa hoopleb sellega, et tema oma on maailma suurim dramaatiline geenus (Priestley arvab, nagu ta eriti toonitab, Shakespeare'i, mitte Shaw'd), aga teatrit ei tunnustata ametlikult kui inglise kultuuri tegurit ja masside hingelist tarvidust. Avaliku arvamise silmis teater seisab märksa madalamal kui muuseumid, pildigaleriid, raamatukogud. Ametlike ringkondade lugupidamatu suhtumine teatrisse on nakanud ka publikusse, kes küll vahetevahel külastab teatrit, aga mitte huvist draama vastu, vaid ainult selleks, et kaks-kolm tundi kuidagi surnuks lüüa. Inglise teatriskäijad plaksutavad oma lemmikuile, moestaarele, uusile tantsusammele, luksuslikele dekoratsioonidele, kuid tõsisest dramast hoolivad ainult kiiduväärsed, aga vähearvulised erandid.

Inglise dramaatikule on rõõmuks kõnelda teatrit välismaalastega. Nemat tunnevad selle vastu huvi. Inglisele on tapvalt ükskõiksed, kui jutt läheb teatritele. Selles õhkkonnas võib vaevalt areneda uus näitekirjanike põlv. On terve rida noori ja ka vanemaid talente, kes meeleheitel selle vaimse tühjuse üle on teatritele pöörnud selja (näit. W. Somerset Maugham, kes on siirdunud tagasi romaanide kirjutamisele, ja teisi, kes on astunud enam tasuva filmi teenistusse.)

Mõni aasta tagasi sai kuulus ameerika näitekirjanik E. O'Neill Nobeli auhinna. Priestley on kindlalt arvamusel, et kui O'Neill oleks inglase, mitte ameeriklane, ta ei oleks seda auhinna kunagi saanud, sest auhinnamõistjad oleksid öelnud, et tema teosed ei ole inglise publikus leidnud mingit huvi ega vastukõla. Küll on ka G. B. Shaw saanud Nobeli auhinna, aga alles seitsmekümneaastase vanahärrana. Noil päevil, kui ta veel oli avangardist, revolutsionäär, jultunud uuenduslane, Stokholmis temale ei mõeldud. Seda vähem, et ta kodumaal tol ajal tema üle ainult naerdi.

Täna loetakse Shaw'd klassikuks. Ja arvustus seab teda nooremale autoreile eeskujuks. Priestley aga vastab arvustajatele uhkelt ja eneseteadlikult: „Mina austan vanameistrit sügavasti, aga ma tahan siiski kõndida oma teed. Tulemus võib olla hale, üldse mitte võrreldatav kõrge eeskujuga. Aga — see on minu teos, see on midagi uut, mitte eilse päeva ülessoojendatud toit.“ Ja miks ei ole inglise silmapaistva teatriinimesil teha paremat kui ainult „värskendada“ Tšehhovi „Kirsiaeda“

selle asemel, et hoolitseda inglise draama eest? Ja mis nad saavutavad selle oma primadonna-tujuga? Et nad teevad midagi, mis Moskvas mõnikümme aastat tagasi tehti palju paremini.

Nii kaebab J. B. Priestley.

*

Miks ei ole Molnáril inglise lavadel menu?

Nii küsib üks nooremaid inglise dramaatikuid Simon Carnes ja püüab sellele ka vastata. Kuna see vastus on ka laiemal ulatusega, valgustades küsimust, miks üldse mandri nätekirjandusel on vähe menu Inglismaal, siis lubatagu Carnes'i artiklit refereerida.

Molnári nimi, nii ütleb Carnes, on väga hästi tuntud Prantsusmaal ja Ameerikas. Inglismaal tuntakse teda väga vähe, Londonis teavad temast ainult kitsamad ringkonnad, kes on näinud ta „Kaardiväeohvitseri“ ja „Pauli tänava poiste“ filmistusi. Selles on muidugi süüdi see, et Molnári näidendid Inglismaal on kõik läbi kukkunud.

Londoni West'is üksi on 36 teatrit, ta aguleis kaks korda nii palju. Need teatrid etendavad kõiksugu laadi ja kõiksugu rahvaste tükke. Teisel ungarlasil on menu, Molnáril mitte. Millest see tuleb — kas ilmast, jalgpallihooajast või rahvusvahelisest seisukorrast? Ei, kõik see ei seleta asja.

Kas ei ole Molnári ebamenu põhjuseks see, et ta äärmiselt harva käib vana anglosaksi reegli järgi: esimeses vaatuses noormees kohtab neitut, teises ta kaotab tema, kolmandas võidab ta igaveseks.

Carnes on näinud „Liliomi“, „Luike“ ja „Mängu lossis“ — kõik meilgi hästi tuntud — ja teeb oma järeldusi nende alusel. (Muide, lugenud on Carnes kõiki Molnári teoseid.)

Kõigile neile teoseile sai osaks igati hea lavastus.

Liliomi mängis väga populaarne Ivor Novello, Juliet ilus ja andekas Fay Compton. Üldse oli osade jaotus hea, aga „Liliom“ püsis Londonis kõigest kolm nädalat laval.

„See oli tõlke süü,“ ütles Novello Carnes'ile. „Püüdsin saada ameerika redaktsiooni, mis on läinud üle aasta, aga ma ei saanud seda õigel ajal.“

Carnes'ile avanes pärast võimalus võrrelda mõlemaid redaktsioone ja ta leidis, et ameerika tõlge oli tõesti parem. Aga tõlke halbust üksi ei põhjusta täiel määral näidendi läbikukkumist.

„Meie tahame „happy-end'i“,“ ütleb Carnes, ja see on üldiselt õige.

Võru „Kandle“ teatri tegelaskond 1939/40. a. hooajal

Ees keskel näitejuht Fr. Pettai

„Liliomi“ lõpu pool me loeme järgmist remarki:

„Taevakordnikud ilmuvad väljastpoolt, Liliom lahkub vasemale, esimene politseinik teeb kahetseva liigutuse, mõlemad raputavad pead ja järgnevad Liliomile.“

Säärast asja ei talu ükski inglane.

Asjaolu, et Liliomile pärast pahasti veedetud elu avanes taevast, kus talle veel anti võimalus kurja heaks teha, tähendab meie silmis, et tal peab ka menu olemas. Carnesi arvates „Liliomi“ unhappy-end ongi hävitanud ta menuväljavaated Inglismaal.

„Luik“ läks Londonis niisama hea näitlejate koosseisuga kui „Liliom“, tõlge oli väga hea, lavastus hiilgav ja kogu asi maitsekas. „Luikki“ kukkus läbi seepärast, et inglane ei saa aru, miks lavastuses peab abielluma printsiga, kellest ta ei ole huvitatud, kui ta võiks abielluda kasvatajaga, kellest ta unistab. „Luige“ lõpp tundus inglastele liig „elulähedasena“.

„Luige“ lavastaja ütles Edna Bertile, kes mängis hertsoginnat: „Ma tean, et teie kujutate Kesk-Euroopa printsessi, aga teie peate teda nii mängima, nagu oleksite noor inglise alles seltskonda viidav daam“.

Üldiselt võib lugeda reeglilik, et mand-

ri näidendi tegelased, kui näidendile soovitakse menu, peavad käituma nagu inglased. „Liliomi“ politseinikud on inglise publikule vastuvõetamatud. Nad ei käitu nagu inglise kordnikud täies mundris. Inglise publik ootaks täies mundris politseinikult, et ta kas areteerib Liliomi või laseb tal joosta. Mida aga inglise politseinik ei teeks, on see, et ta kõnetab Juliat ja ütleb talle, et Liliom on kahtlane tüüp. Et läheneda inglise reaalsusele, peaksid mõlemad täies mundris politseinikud õieti olema naispolitseinikud.

„Mängule lossis“ sai osaks hiilgav esietendus ja mõne nädala pärast jällegi järsk karjääri lõpp. Osade jaotus, tõlge (P. G. Wodehouse'i oma), lavastus, arvustused — kõik oli hea. Aga ometi läksid esietendusele järgnenud ettekanded kolmveerand-tühjale saalile. Miks? Inglasile ei meeldinud see, et peagu kõik „mängu“ tegelased on kunstiniimesed, ja seda kõige puhtamal kujul, nii et neil ei ole mingit suhet „korraliku kodanikuga“. Seepärast ei või ükski vaataja öelda: „Säärane asi võiks ka minuga juhtuda“. Et aga näidend Londonis võiks kaua minna, selleks peab ta vaatajail olema see tundmus.

Eesti teatrite repertuaar 1938/39. a. hooajal

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku üldarv
---------------	-------	------	----------------	----------------

E S T O N I A T E A T E R

Püve talus	A. Kitzberg	komöödia	2	1.422
Juuraku Hulda	H. Vuolijoki	"	9	7.596
Pisuhänd	Ed. Vilde	"	8	5.163
Metshumal	A. Mälk	näidend	9	6.091
Minu poeg — minister	A. Břrabeau	komöödia	19	13.573
Ema	K. Capek	draama	14	9.997
Kergemeelne öde	W. Perzyski	komöödia	13	8.915
Rahvavaenlane	H. Ibsen	näidend	7	4.665
Nimed marmortahvil	A. Kivikas, A. Annist	draama	19	13.353
Niskamäe naised	H. Vuolijoki	näidend	3	2.020
Niskamäe leib	H. Vuolijoki	"	16	12.788
Tosca	G. Puccini	ooper	1	549
Marta	Fr. v. Flotow	"	2	621
Masepa	P. Tšaikovski	"	17	10.242
Don Pasquale	C. Donizetti	"	16	8.808
Vaikne Don	J. Dzeržinski	"	21	14.059
Fra Diavolo	D. F. E. Auber	"	6	3.413
Madame Butterfly	G. Puccini	"	3	2.247
Faust	Ch. Gounod	"	5	2.825
Boheem	G. Puccini	"	2	1.566
Tatra tüdruk	J. Röömusaar — P. Ardna	operett	1	638
Rose-Marie	R. Friml ja H. Stothart	"	10	6.685
Juulia	P. Abraham	"	23	16.765
Poola pulmad	J. Beer	"	29	24.436
Onupoeg Bataaviast	E. Künnecke	"	9	6.733
Karneval Roomas	J. Strauss	"	15	11.569
Mariza	J. Kalman	"	4	2.644
Lakšmi ja Flora ärkamine	L. Nielsen, R. Drigo	ballett	5	3.292
Punane moon	R. Glière	"	27	19.561
Jõuluöö ime	A. Vesilo	lastenäidend	5	1.856

E E S T I D R A A M A T E A T E R

Tootsi pulm	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	9	3.430
Önn algab homme	S. Kiedrzyński	komöödia	45	14.436
Talupoegade kuningas (Eerik XIV)	A. Strindberg	draama	33	10.921
Purunenud vaas	A. Jakobson	näidend	34	8.915
Laul tulipunasest lillest	J. Ljnnankoski	dramatiseer.	49	15.975
Valge taud	K. Capek	draama	10	4.291
Mustahamba	H. Raudsepp	komöödia	31	6.891
Punane aluskuub	H. Bossdorf	"	33	6.125
Kuues majakord	H. Gehri	"	36	10.398
Suvi	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	1	328

Noorsooteater:

Lamburneid	P. Toomendi	lastenäidend	6	3.138
Soovisõrmus	J. Kallak	"	7	2.942
Linnuse saladus	P. Rummo	noorsoonäid.	5	1.130
Ema jutustus	A. Villman	lastenäidend	4	1.141

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku üldarv
Nukuteater:				
Varastatud unenägu	G. Helbemäe	nukumäng	3	760
Väikesed rändurid	G. Helbemäe	"	31	4.938
Aasta-ajad	L. Martin	"	23	3.192

T O O L I S T E A T E R

Ahi	E. Vachek	komöödia	23	5.377
Justiina	H. Vuolijoki	näidend	27	10.191
Rätsepad Sillamatsil	R. Blauman	rahvatükk	18	7.773
Tootsi pulm	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	20	7.738
Kolmekrossi ooper	B. Brecht — K. Weill	näidend	14	5.832
Tütarlaps tänaval	R. Török — T. Emöd	"	7	2.537
Taeva palge all	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	7	3.037
Tagahoovis	O. Luts — A. Särev	"	11	4.335
Preili Maliczewska	G. Zapolska	näidend	11	3.621
Mehe küljeluu	M. Jotun	rahvatükk	3	1.138
Naisevõtt	N. Gogol	komöödia	18	7.321
Caramba	P. Fernandez ja M. Seca	operetipa- roodia	32	12.248
Äripäev	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	33	12.563
Mets	A. Ostrovski	näidend	11	3.652
Kauka Jumal	A. Kitzberg	draama	11	3.794
Parvepoisid	T. Pakkala	rahvatükk	23	8.906
Tagasi patu juure	S. Kiedrzyński	komöödia	16	5.995
Nr. 72	Fr. Langer	draama	9	3.464
Kroonu onu	J. Kunder	rahvatükk	14	4.379
Itaalia õlgkübar	E. Labiche	komöödia	9	2.026
Ehast koiduni	H. Ohlson	rahvatükk	9	3.275
Tütarlaps Irene	P. Wegner	näidend	1	484

V A N E M U I N E

Metshumal	A. Mälk	näidend	18	3.729
Rätsepad Sillamatsil	R. Blauman	rahvatükk	9	2.293
Kevade	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	7	1.423
Küpsustunnistus	L. Fodor	komöödia	10	1.940
Lipud tormis	H. Raudsepp	näidend	9	2.999
Kosjasõit	A. Kitzberg — J. Simm	laulumäng	19	4.899
Tütarlaps Irene	P. Wegner	näidend	10	1.923
Mülkasoo	M. Ziverts	draama	23	4.192
Kaheksateistkümneaastased	L. Lakatos	komöödia	22	4.954
Põhjas	M. Gorki	näidend	12	3.002
Anna Edes	D. v. Kosztolany	"	4	895
Eesriie langeb	F. Heller — A. Schütz	komöödia	19	3.661
Simo Hurt	E. Leino	näidend	7	1.910
Äripäev	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	48	10.169
Niskamäe naised	H. Vuolijoki	näidend	3	753
Niskamäe leib	H. Vuolijoki	"	47	10.930
Mees, kelle käes on trumbid	H. Raudsepp	komöödia	1	233
Rigoletto	G. Verdi	ooper	16	4.667
Eugen Onegin	P. Tšaikovski	"	4	1.080
Faust	Ch. Gounod	"	2	743
Rohelisel aasal	V. Tolarski	operett	25	7.642
Janja	M. Bertuch—A. P. Srečkovič	"	25	6.588
Caramba	M. Seca — P. Fernandez	oper.-parood.	11	2.844

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku üldarv
Montmartre'i kannike	J. Kalman	operett	21	6.878
Lõunatuule eksirännak	P. Rummo	lastenäidend	5	890
Teraspoiss	J. Parijõgi	noorsoonäid.	6	1.833
Soovisõrmus	J. Kallak	"	3	1.062
Aastaajad	R. Murs	"	10	4.659
Tantsuetendus		divertisment tantsuetendus	10	3.453

E N D L A T E A T E R

Juuraku Hulda	H. Vuolijoki	komöödia	22	7.031
Suveöö unenägu	W. Shakespeare	"	3	1.002
Valge org	H. Ohlson	rahvatükk	1	179
Õitsev meri	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	1	236
Küpsustunnistus	L. Fodor	komöödia	16	3.965
Raudne kodu	E. Tammlaan	näidend	8	2.362
Võidukas naine	F. Molnar	komöödia	15	3.983
Ahi	E. Vachek	"	14	2.802
Mülkasoo	M. Ziverts	draama	4	1.013
Inimesed ajujäl	W. Werner	komöödia	5	1.108
Justiina	H. Vuolijoki	näidend	17	4.951
Äripäev	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	11	2.811
Tagasi patu juure	S. Kiedrzyński	komöödia	8	2.260
Niskamäe leib	H. Vuolijoki	näidend	1	318
Võlupill	A. Kitzberg	lastenäidend	2	777

U G A L A T E A T E R

Maja sadamas	A. Sepp	näidend	3	717
Küpsustunnistus	L. Fodor	komöödia	7	1.258
Tuled karidel	R. Raunik	näidend	2	299
Inimesed ajujäl	W. Werner	"	1	323
Mister Wu	H. Vernon ja R. Owen	"	1	258
Side	Ed. Vilde	draama	5	590
Juuraku Hulda	H. Vuolijoki	komöödia	35	8.010
Maksumaksjate kool	L. Verneuille ja Behr	"	5	453
Helisev õö	M. Mohr	"	23	4.510
Tütarlaps Irene	P. Wegner	näidend	13	2.386
Aknake	O. Šeinflugova	komöödia	7	1.090
Justiina	H. Vuolijoki	näidend	29	5.845
Othello	W. Shakespeare	tragöödia	5	934
Mülkasoo	M. Ziverts	draama	5	583
Ringi kvadratuur	V. Katajev	komöödia	8	915
Niskamäe leib	H. Vuolijoki	näidend	21	5.342
Soovisõrmus	J. Kallak	lastenäidend	3	517

N A R V A T E A T E R

Maja sadamas	A. Sepp	näidend	4	292
Uus maja	G. Bulgakov	"	1	93
Juuraku Hulda	H. Vuolijoki	"	19	4.921
Vabandamatu tund	I. Bekeff	komöödia	14	2.801
Ahi	E. Vachek	näidend	11	1.510
Andres ja Pearu	A. Tammsaare — A. Särev	dramatiseer.	10	2.149

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku üldarv
Mees, kelle käes on trumbid . . .	H. Raudsepp	komöödia	12	1.600
Mülkasoo	M. Ziverts	draama	9	1.190
Potilill ja karusammal	E. Vaigur	rahvatükk	16	2.029
Raja ja armastus	F. Molnar	komöödia	7	1.121
Linnanõunik	F. Arnold ja E. Bach	"	5	927
Bajadeer	I. Kalman	operett	13	4.439

K A N D L E T E A T E R

Juuraku Hulda	H. Vuolijoki	komöödia	12	2.415
Mees maanteelt	E. Ellor	"	7	924
Kilk koldel	Ch. Dickens	näidend	4	718
Äri ja armastus	M. Class	komöödia	3	756
Mülkasoo	M. Ziverts	draama	4	448
Mehe küljelu	M. Jotun	rahvatükk	7	871
Taeva palge all	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	8	1.550
Iluduskuninganna	A. Adson	komöödia	8	1.582
Niskamäe leib	H. Vuolijoki	näidend	2	255
Valsiuiimas	O. Strauss	operett	4	947
Saatuse tee	T. Schmidt — F. Pettai	laulumäng	4	480
Jõuluvaimud	J. Kallak	lastenäidend	1	320

V A L G A T E A T E R

Valge lagendik	E. Tammlaan	näidend	3	568
Vagade elu	M. Metsanurk	komöödia	4	844
Ärasõit	A. Tamm	"	2	284
Kosjasõit	A. Kitzberg	laulumäng	5	1.139
Juuraku Hulda	H. Vuolijoki	komöödia	7	1.929
Äripäev	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	3	671
Kaamel läheb läbi nõelasilma	F. Langer	komöödia	4	821
Vaene kui kirikurott	L. Fodor	"	6	1.034
Hüpiknukkude meister	N. Baum	noorsoonäid.	3	471
Rätsepääd Sillamatsil	R. Blauman	laulumäng	2	823
Bernhard Riives	A. Kallas	draama	2	800
Ikka hilja	"	naljamäng	2	550

K U R E S S A A R E T E A T E R

Õitsev meri	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	2	343
Kõrgem seisus	T. Braks	komöödia	1	385
Mees trumpidega	H. Raudsepp	"	11	1.977
Metshumal	A. Mälk	näidend	8	1.163
Maja sadamas	A. Sepp	"	13	2.027
Raudne kodu	E. Tammlaan	"	4	403
Potilill ja karusammal	E. Vaigur	rahvatükk	2	363
Sikud kaevul	A. Mälk	komöödia	4	471
Kingsepp Pigitraadi kasupoeg	E. Laidsaar	lastenäidend	2	345
Noorus tuleb tallu	A. Rahula	näidend	7	796
Lipud tormis	H. Raudsepp	"	7	1.291
Mülkasoo	M. Ziverts	draama	11	1.252
Jahimees — ahoi!	N. Tolarski	nali	5	812
Neetud talu	A. Kitzberg	komöödia	1	207
Võluflööd	"	tantsuetendus	1	276

Eesti teater arvudes 1938/39. a. hooajal

Teatrid	Lavastuste arv		Eten- duste arv	Vaatejate arv etenduste liikide järgi				Omatulu (kassa)	Toetusi riigilt ja omavalit- suselt	Keskmiselt ühe etenduse kohta (kõik liigid kokku)		Keskmi- ne pileti hind iga vaateja kohta sentides			
	uus- korra	vanu kokku		sõna- lavastus	oooper	operett	tants			laste- ja noor- soo- etend.	Kokku		vaade- jaid	kassa Kr.	
Kutselised															
1.	17	14	31	320	85.653	44.330	69.470	22.853	1.856	224.162	196.125.	163.000.—	701	611.—	87
2.	18	11	29	406	64.564	6.490	23.952	3.453	3.785	102.244	61.834.—	65.000.—	252	152.—	60
3.	13	4	17	360	81.710	—	—	—	17.241	98.951	74.811.—	59.660.—	276	207.—	75
4.	9	13	22	327	119.686	—	—	—	—	119.686	72.077.—	37.000.—	366	220.—	60
5.	12	5	17	173	33.518	—	—	—	517	34.030	22.847.—	15.330.—	197	132.—	67
6.	12	3	15	128	34.021	—	—	—	777	34.798	18.580.—	15.240.—	273	141.—	52
7.	10	2	12	121	18.633	—	4.439	—	—	23.072	11.056.—	12.110.—	190	91.—	47
	91	52	143	1.835	437.780	50.820	97.861	26.306	24.176	656.943	457.331.—	367.340.—	347	250.—	72
Kokku . . .															
Poolkutselised															
1.	12	—	12	64	9.519	—	1.427	320	—	11.266	4.878.—	6.805.—	182	74.—	43
2.	12	3	15	79	11.490	—	—	345	276	12.111	5.759.—	4.800.—	155	70.—	48
3.	10	2	12	43	9.463	—	—	471	—	9.934	3.197.—	4.730.—	231	74.—	32
	34	5	39	186	30.472	—	1.427	276	1.136	33.311	13.834.—	16.335.—	179	72.—	42
	125	57	182	2.021	468.252	50.820	99.288	26.582	25.312	670.254	471.164.—	383.675.—	331	233.—	68
Kõik kokku .															

Ernst Toller

Nigol Andresen

tuunis lõpetas oma elu New Yorgis Ernst Toller, väljapaistev saksa draamakirjanik ja luuletaja, kelle teosed Eestiski hästi tuntakse. Ta „Massinimene“ avas omaaegse katselise „Hommikteatri“ laval 1922. a. massilavastused Eestis; ta „Masinahävitajad“ esinesid „Estonias“ mitte ainult tolle aja, vaid üldse Eesti teatri ühe väljapaistvaima lavastusena 1924. a., ta „Hinkemann“ tuli lavale „Vanemuises“ 1925. a. ja lõppeks ta „Hõissa, elame!“ juhatas sisse „Töölisteatri“ iseseisvad ja suured lavastused. Aggio Bachmann, Ants Lauter, Paul Sepp ja Hilda Gleser on ühendanud oma lavastajaloomingu Tolleriga ning rida väljapaistvaid kujusid ja eriti hiilgavaid massistseene on olnud selle tulemuseks. Ei ole ime, kui kuuleme Tolleriga teoseid ilmunud laval või trükkis 28 keeles. Toller oli maailmakirjanik parimas mõttes, olgugi et ta ainestik, kuivõrd see põhiliselt on realistlik, on seotud Saksamaa konkreetsete olukordadega. Et Toller ise saavutas oma esimeste draamide suure menu ajal maailmakuulsuse ka mittekirjanduslikul alal, olles mõistetud osavõtu pärast Müncheni nõukoguvalitsusest viieks aastaks vang, kust ta vabanes 1924. a., see ei mõjutanud ta teoste positiivset väärtust. Viimaseil aastail pagulasena Saksamaal valitseva režiimi eest ei ole ta suutnud enam palju tegeva olla loominguks, selle eest aga on ta kogu oma jõuga võidelnud fašismi vastu ja on eriti Hispaania vabariigile toetust korraldanud. Ta ei talunud enam emigratsiooni ega maailmapoliitilist õhkkonda; tal tuli langeda, olgugi vormiliselt vabatahtlikult. Ta oli surnud alles 46-ndas eluaastas.

Toller on täiel määral sõja-, revolutsiooni-, veel enam aga vanglakirjanik. Küll oli ta juba noorest peale kirjutanud luuletusi, kuid alles siis, kui ta mõne aja oli sõjast osa võtnud ja halva tervise pärast sõjaväest vabastatud, puhkes ta sõjavastane loominguusoon, kuna ta samal ajal astus ka sõjavastasse tööliikumisse. Ta esimene draama, nägemuslik „Muudang“ (Die Wandlung), mis võitis maailmakuulsuse, oma sõjavastase meeleoluga eriti Inglismaal läbi lüües, valmis juba sõja-aastail. Kuid järgnevad tähelepanndavad teosed on tekkinud vanglas. Ta „Massinimene“ (Masse-Mensch) on teatud määral ta enda kogemuste kokkuvõte revolutsioonijast, ta peakujuks on Sonja-Irene L. kelle tra-

ERNST TOLLER

gilisest surmast ta kõneleb oma mälestusteraamatus (Eine Jugend in Deutschland, 1933). Selles draamas esineb puhas revolutsiooniline massidünaamika kui ka rahvahulkade meeleolud — selgemas dialektikas kui vahest kuski mujal. Ta „Masinahävitajad“ (Maschinenstürmer) toovad meile lähedale Inglise luddiitide liikumise 19. sajandi algusest, tõstavad liikumises esile väljaspool oma aega olevaid püsivaid motive. Ta „Hinkemann“ pöördub tagasi sõjatraagika juure ja annab üksikisiku traagika, mida massiliikumistes tavaliselt ei nähta. Ta „Hõissa, elame!“ (Hoppla, wir leben!) kujuneb autobiograafiliste tunnetega draamaks, esitades 8-aastase vangistuse ja — juurelisatult — hullumaja läbi teinud inimest vahepeal palju uuenenud olukordades. Endise ja praeguse inimese ellusuhtumise konflikt saab siin draamaks. Hilisemad draamad kui ka muud siin mainimata jäänud teosed moodustavad täiendi neile, olgu ainult mainitud, et draamas „Tuli kateldest“ (Die Feuer aus den Kesseln) ta on esitanud Kieli madruste üles-

tõusu, ja et ta ei ole põlanud ka kerget komöödialaadi renessansiainetel nagu „Pilgatud armukese kättemaks“ (Die Rache des verhöhten Liebhabers) või pisut ehtsaks vaimu pilkamist nagu „Vabanenud Votan“ (Der entfesselte Votan).

Ta kaks luuletuskogu „Eelhommik“ (Vormorgen) esimeste luuletustega, sõja-, revolutsiooni- ja vanglaluuletustega ning ühele teemale koondatud „Pääsukeste- raamat“ (Das Schwalbenbuch) on saavutanud suure menu; eriti viimast on tõlgitud tervena ja osalt mitmesse keele. See liigitav ballaadide kogu vanglasse pesitsema asunud pääsukeste paarist on haara- vaimaid lehekülgi mitte ainult Tolleril, vaid üldse nüüdisaegses kirjanduses.

Ernst Toller oskab esile tõsta suurt liikumist, kuid ideoloogiliselt jääb ta pessimistiks ja psühholoogias detailide vaatlejaks. „Massinimeses“ ta naiskangelane lastakse maha karistussalkade poolt; „Masinähvitajates“ ideeline kangelane hukatakse rahvaliidumise enese poolt, „Hinke- manni“ nimikangelane ja „Hõissa, elame!“ kangelane lõpetavad mõlemad ise oma elu. Nad ei sobi sellesse maailma, ka mitte sellesse liikumisse, millest nad osa võtavad. Nagu antiikreeka kangelane tavaliselt, nii on ka Tolleril kangelane vastuolus massiga, üldsusega, ta kangelaslikkus ongi selles, et ta võitleb otse võitmatute jõudude vastu, ka kahel rindel korraga. Kord kangelane laseb ennast mõjustada ja loobub võitlusest („Massinimene“), kuid see just osutubki draamas tema „süüks“, mida ta ei suuda lunastada; kord kangelase suurim pettumus on just selles, et tema võitluses ei tarvitata teda, et tema võitlus on vastuolus ta endaga („Masinähvitajad“, „Hõissa!“). Tolleril kangelane on individualist, kes satub vastuollu massidünaamikaga, ja, ise revolutsionäär, langeb võitluses ühtlasi revolutsiooni poole ja revolutsiooni selle vormi vastu.

Seepärast Tolleril traagika on erilisel sügav. Kuid see on ka põhjuseks, mis- pärast Tolleril olemuselt ülipoliitilised, väga aktuaalsed draamad ei mõjosta poliitiliselt, vaid, vastuoksa, pidurdavad liikumist. Neis on pilte, kuid mitte tervikut.

Sama on maksev ka Tolleril kirjandusliku käsitluse kohta. Oma olemuselt oli Toller realist: ta kujud on võetud nüüdis- elust, ta situatsioon on pärast sõjaaegne (paaril juhul sõjaaegne), kuid ta esimesed

draamad läksid ekspressionismi tähe all ja ta „Hõissa, elame!“ esitati Piscator- teatris selle suure näitejuhi enda täiel kaastegevusel ka draama konstruktsiooni määramisel. Nii realistlik kui ongi üksik kuju ja üksik situatsioon, on kogudraama nägemuslik, irreaalne: reaalse elu pildid on kistud tükkideks, kogu teos mõjub mon- taazine, väljalõigete koguna, mis ei anna kangelastele täielist järjekindla arengu võimalust.

Ernst Tollerit peeti ja peetakse veelgi poliitiliseks kirjanikuks, sest et ta luvi tundis poliitiliste sündmuste vastu ja oma draamades kui ka luuletustes puudutas aktuaalseid poliitilisi sündmusi. Kuulakem, mida see maailmanimega kirjanik ise ütleb kunsti tendentsist (Eine Jugend in Deutschland, 1933):

„Kunstnik ärgu põhjendagu väiteid, vaid kujundagu näiteid. Paljud kunsti suurteose- sed on poliitiline luule, kuid poliitilist luule- t ei tule ometi segi ajada luulevahendeid kasutava propagandaga, sest viimane on ainult päevaülesannete teenistuses; ta on enam ja vähem kui luule. Enam, sest et temas on tugevaimal võimalus parimal võimalikul juhul kuulajaid otsesele akt- sioonile ajada, vähem, sest et ta kunagi ei saavuta sügavust, milleni ulatub luule, et anda kuulajale aimust traagilisest alusest, kust kasvavad elu ja kunst.“

Suur, puhas vorm on alati tendentsitult igavene, aga nagu toon peab saavutama teatud kõrguse või madaluse, et inimlik kõrv seda kuuleks, peab ka kirjanduslik teos kõlama teatud kõrguses või sügavuses, et aeg seda kuulaks.“

Tolleril vaim on mässav, vaba, indivi- dualistlik. Just nüüd, vastumõjuna fa- šistlikule režiimile, isiku eitamisele, pää- sis Tolleril tõeline suurus alles maksvu- sele mitte ainult näitelavadel, vaid ka estraadil ja kõnetoolil. Olgu märgitud, et Pen-klubide kongressidel on ta igal aastal olnud kirjaniku sõnavabaduse suuri kuul- taja ja teravaid vahetegijaid kirjandus-liku loomingu kuritarvitajate ning tõelise vaba loomingu vahel.

Ernst Toller on seepärast otse prohvet- likult praeguse aastakümneni kirjanik, olgugi et ta teosed pärinevad peamiselt eelmisest aastakümnenist. Ta isiklik elutraagika on kogu nüüdisaegse maailma- kirjanduse traagika, ta ideelised võidud osa praeguste näiliste kaotajate ideelistest võitudest.

~~///~~

Mälestusi Villem Taalist ja vanast „Estoniast“

Paul Pinna

Sel suvel, 31. juulil, lahkus siit maailmast 70 a. vanuses Villem Taal (V. Thal), üks esimesi eesti teatri pioneere, kes oma tegevusega vanas „Estonias“ — tol ajal „Estonia“ seltsis — on jätnud meie teatri ajalukku parimaid mälestusi. V. Taali tegevuse algus ulatub „Estonia“ teatri arengu esimesse perioodi, s. t. 1898. a., mil algas minugi osavõtt „Estonia“ seltsi tegevusest. Olin siis alles poisi-ke ja Vene tänava linnakooli õpilane. Villem Taal osutus minu „leitudajaks“, nagu viimasel ajal on kombeks väljenduda, ja minu algelisemad teatrisammud laval teostusid tema juhatusel. Poleks olnud V. Taali ja meie tutvust temaga, kes teab, kas tegutseksin praegu „Estonia“ teatris või kas oleksin üldse näitleja. Minu tutvus Taaliga osutus saatuslikuks minu tulevasele kutsevalikule. Sellest jutustan allpool lähemalt, enne aga meenutan selle ajajärgu miljööd, milles tegutses V. Taal ja missuguses tegevuses peitusid praeguse „Estonia“ teatri sünnidud.

„Estonia“ selts alustas oma esimeste, võiks öelda regulaarsemate, teatrietendustega kindlamalt koondatud asjaarmastajatega 1894. a. sügisel A. Perti juhatusel ja algatusel. A. Perti tegevus kestis kuni 1897. aastani. Selle järele tuli etteotsa K. Kichlefeldt, trupi liige, ja juhatas näitemänge üks aasta, mille järele ta andis oma „funktsioonid“ üle kaasvõttelejale V. Taalile. K. Kichlefeldt oli trupi hingeks ühes oma noorema venna Antoniga, väga andeka asjaarmastajaga. K. Kichlefeldt oli, nagu tema vend Anton ja Villem Taal, eraelus ametilt rätsep ja ta siirdus enda täiendamiseks kutsealal, kui ma ei eksin, Pariisi. Seal sõitis ta hiljem Moskvasse, kus oli oma erialal väga populaarne, ja suri varsti pärast opteerumist Eestisse. Villem Taali tegevus kestis 1898. a. kuni 1906. a., mil algas tegevust kutseline „Estonia“ teater.

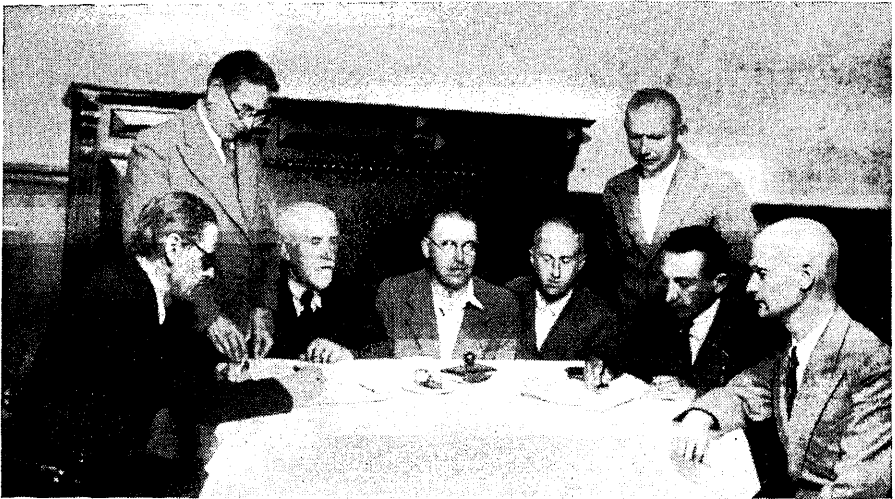
See oli huvitav ajajärk: tõus kutselise teatri sünni poole. Oli palju hoogu ja huvi asja vastu: õhtul prooviti kuni kella 2-ni öösel ja hommikul pidi igauks varakult asuma oma kutsetööle. Aga ei tuntud väsimust ega nurisutud. Ja selle tõttu oli töö ka tulemusi. Kõigepealt V. Taali tegevusega algas laulumängude tõus. Taal ise oli laulumees, omas meeldiva tenori ja oli ühtlasi ka muusik. Viimaseks sai Taal

VILLEM TAAL

(1869 – 1939), „Estonia“ seltsi näitejuht ja näitleja vanas „Estonias“ 1898 – 1906 (foto a. 1898)

alles kroonuteenistuses, olles muusikakomandos. Ühes Taaliga tegutses muusikajuhina tollaegse notar Tuurmanni kirjutaja J. Bergmann. (Mõni aasta tagasi surnud lugupeetud seltskonnategelane ja „Estonia“ auliige notar J. Bergmann.) Bergmann juhatas orkestrit ja laulukoori ja V. Taal tegutses näitejuhina, lauldes ühtlasi tenoriosi. Mina sattusin 1898. a. esmalt J. Bergmanni orkestrisse, puhudes kornetit, ja hiljem Villem Taali näitetruppi, mängides kaasa näitemängus „Härra krahv, hobused on ette rakendatud“. Kuid Taal nägi vist ära minu võimed ja juba mängisin ma oma esimese suurema osa laulumängus „Mu Leopold“, ja nimelt kergeemelse poja Leopoldi osa. Mängiti tol ajal laulumänge: „Kaltukuningas“, „Järkjärgult“, „Ilumäe piimatüdruk“, „Deboora“, „Lilleoru Elsa“ — primadonna proua Mikk peaosas (Olga Mikk'u, „Estonia“ ooperilauljanna, ema). Siis laulumängudest olgu veel nimetatud: „Seisuste vaheseinad“, „Palgiparvetajad“, soome laulumäng „Roi-nila talus“, Birch-Pfeifferi suurem laulumäng „Mängumehe kasulaps“ ja palju ühevaatuselisi laulumänge, mis ette kanti peamiselt perekonnaõhtuil, millised leidsid

Esimesi samme Võru „Kandle“ seltsile uue teatrimaja soetamisel: krundi ostulepingule allakirjutamine

aset peagu igal laupäeval ning millede eeskava moodustasid koorilaulud, soolottekanded ja lõpuks mõni ühevaatuseline näitemäng. Ei puudunud ka sõnalavastused. Meenub mulle kõigepealt soome draama „Murdvargus“; „Anna-Liisa“, „Eeva“ ja „Rauavabriku omanik“ olid juba minu lemmikteosed, neis mängisin „suuri“ osi ühes Betty Jõggisega (praegu Betty Kuuskemaa). Aastal 1902, kui juba vana „Estonia“ puuhoonele oli juure ehitatud kivihoone, milles tegutseb praegu „Töölis-teater“, algas uus periood. V. Taal usaldas minu hoole näitlejate juhtimise ja ühes Th. Altermanniga hakkasime lavastama paremaid näitemänge, millede peaosi mängisid Th. Altermann, B. Jõggis, Al. Trilljärv ja mina. Netty Adler-Pinna oli samuti trupis ja mängis noori tütarlapsi. V. Taal jäi passiivsemaks ja usaldas minu hoole peagu kogu tegevuse kuni 1905/06. aastani.

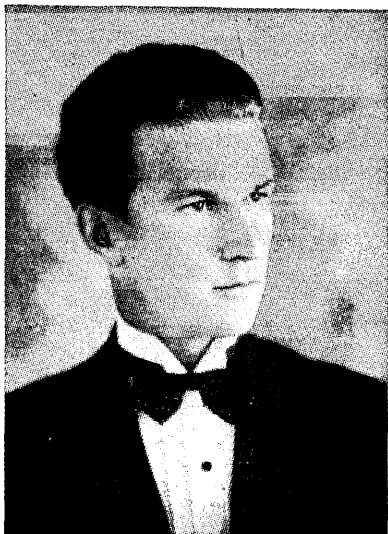
V. Taali teatri ajajärku kuulusid väga andekad näitlejad: Anton Kichlefeldt — noor koomik, toleagese publiku lemmik, Ed. Sirks — esimene tenor, peale proua Mikk'u oli primadonnaks veel pr. Otten-son, vanade koomikute mängija Vahtrik (vana kingsepp Rein „Mu Leopoldis“), siis proua Pauliine Taal, Villu Taali abikaasa, kelle kaudu saingi tuttavaks tema tulevase abikaasa Villem Taaliga. Pauliine Vellmann noore neiuena elas nimelt minu ema juures allüürnikuna, oli noor õmblejanna ja laulis „Estonia“ seltsi

laulukooris. Selles laulukooris laulis ka V. Taal. „Neiu“ Pauliine tutvustas mind „isand“ Taaliga ja Taal kutsus ka mind „Estoniasse“, kui kuulis, et ma puhun kornetit. Taal ise aga abiellus Pauliinega ja viis ta meie juurest ära. Jäime kolmekesi kokku ja tegutsesime „Estonia“ seltsis kui innukad ja hoolsad asjaarmastajad.

Hiljem, kui 1905/06. aastal algas tegevust „Estonia“ kutseline teater, jäi V. Taal teatritegevusest eemale ja oma eriala kõrval, rätsepana, tegutses vaid muusikuna, mängides siin ja seal orkestris kontrabassi, kuni ta siis oma rätsepaameti kõrvale heitis ja pühendus täitsa muusikukutsele ning hakkas mängima palgalisena „Estonia“ kutselises orkestris. Kuid aeg ja aastad on halastamatud, nad võtavad sult, mis võtta saab, ja paiskavad su kõrvale: „Mooramees, sa oled oma töö teinud, nüüd võid sa minna.“ Aga kuhu pidi minema Taal? Oma endisele alale tagasi? Kuid ka seal oli Taali oskus ja kunst tagaplaanile jäänud: aeg oli edasi läinud ja Taali silmanägemine oli tuhniks jäänud, ta ei saanud enam töötada. Ja see oli suurim traagika.

„Estonia“ selts annetas Villem Taalile ta teenete eest 19. okt. 1935. a. teenetemärgi.

Ühes tema armsa lesega ja laste ning lapselastega leiname ka meie, vana generatsiooni tegelased, lahkunud kuldse südamega Villut. Puhka rahu ja olgu sulle kerge maamuld!

FRIEDRICH TILK
uusi lavajõude „Endlas“

PAUL RUUBEL
uusi lavajõude „Endlas“

Vaclav Nižinski

Ühe kunstniku traagiline saatus

Juhan Kangur

Valus ja suur on kaotus maha-jääjatele kunstisõpradele, kui surm röövib geniaalse kunstniku keset tema kõige hiilgavamamat kunstnikukarjääri, siis, kui ta pole maailmale suutnud veel kaugeltki anda kõike seda, milleks tal oli kutsumus. Ent valule seltsib sügav traagiline toon, kui kunstilistelt kõrgustelt lahkumine toimub mitte surma, vaid ootamatu vaimse hämardumise tõttu. Siis seis-takse inimlike võimetega lahendamatu mõis-tatuse ees: reaalselt eksisteerivad kunst-nikul kõik senised kunstilätted edasi, ent ometi on kõik järsku kattunud sügava pi-medusega, millest ainult harukordadel üks-ikuid valgusähvatusi läbi tungib.

On ammugi väidetud, et geniaalsusest hullumeelsuseni on vaid üksainu samm. Tõepoolest — tundub, et geniaalsuse va-lutuli on nii põletav, et selle lõpuni talu-miseks on vaja erakordalisi orgaanilisi eel-dusi. Väiksemagi nõrkuse puhul teda ümb-ritsevas keskkuses võib see tuli oma kesta läbi põletada ja hajuda mingiks korrapä-ratuks tunglevaks ajeks.

See kõik tuli tahtmatult meele, kui silm juhuslikult leidis ajalehest jälle ühe väi-kesse teate Vaclav Nižinskist ja tema prae-

gusest elust ühes Šveitsi vaimuhaigesana-tooriumis.

Vaclav Nižinski? See nimi on kindlasti väga paljudele tundmatu. Ent oli aeg, kus Vaclav Nižinski nimi oli kõige suuremate tähtedega trükitud afišsidele peagu kõigis maailma suurimates kunstikeskustes. See oli siis, kui Vaclav Nižinski oli kõige säravamaks täheks vene kord nii helendavas tantsukunstitaevas.

See oli 1907/8. aasta paiku, kui 17-aastase Vaclav Nižinski nimi esmakordselt hakkas figureerima avalikkuses. Juba Keiserlikus Balletikoolis oli Nižinski olnud üldiseks uhkuseks. Pärast balletikooli lõpetamist läks ta Keiserlikku Teatrisse, kus ta varsti muutus hiilgavamaks täheks. Ei olnud palju aega tarvis, kui sellele lisandus ka maailmakuulsus. See oli ajajärk, kus vene bal-lett oli maailmale otse mingiks ilmutuseks. Vaclav Nižinski, Anna Pavlova, Tamaara Karssaavina ja terve rida teisi — need olid säravaimad raketid vene balleti ilutules-tikus.

Näib, et Vaclav Nižinskis jõudis oma kulminatsioonile viiepõlvelise eaga balleti-kultuur. Sest Vaclavi esivanemad olid enne teda juba neli põlve olnud tantsijad. Vaclavi isa, rahvuselt poolakas, oli olnud

MAHTA SOODOR
uusi lavajõude Valga teatris

ANTS TOIGER
uusi lavajõude Valga teatris

oma aja väljapaistvaimaid klassilise tantsu esindajaid, 1889. aastal oli ta esinenud Pariisi maailmanäitusel, olles esimeseks vene tantsijaks, kes esines Lääne-Euroopas. Vaclavi ema, ka poola päritoluga, oli Varsavi tantsukoolis õpetajaks. Kõneldakse, et isegi viimasel õhtul enne Vaclavi sündi ta olevat tantsinud. Vaclav sündis 1890. aastal. Ka Vaclavi naine, ungarlanna, oli tantsijatar, kes loobus tantsust alles pärast seda, kui ta mees talle avameelselt ütles, et tust niikuinii ei saa Anna Pavlovat ega Tamaara Karssaavinat. Ka Vaclav Nižinski tütar oli kuni abiellumiseni tantsijatar.

Ent mitte kaua ei saanud Vaclav Nižinski maailma rõõmustada ja rikastada oma tantsuga. Ainult kümme aastat kestis tema täheleand. Siis katkes mingi pidur tema ajus ja suur pimedus laotus üle tema kunstilähtete. See ei olnud mitte ainult ühe kunstniku isiklik traagika, vaid see oli ühtlasi ka masendavaks hoobiks kogu tolle aja tantsukunstipublikule. Veel kaua püsis Vaclav Nižinski nimi balletisõprade mälestuses, kuulsat *nižinski-hüpet tuletati meele* aukartliku värinaga. Ent aastad möödusid ja mälestus Nižinskist hakkas paratamatult tuhuma. Nüüd, pärast paarikümne aasta möödumist, võib vaid juhuslik ajaleheteade lühikeseks ajaks elustada mälestust Nižinskist.

Nižinski kakskümmend vaimuhämaruse aastat Šveitsi sanatooriumis on möödunud laiale publikule õieti teadmatult ja nägematult. Ent Nižinski omastele ja lähematele sõpradele on need aastad olnud suur-

te pingutuste, lootuste, pettumuste ja jälle uute lootuste aastad. Nižinski omaksed ja sõbrad on nende aastate kestes teinud kõik, et tuua suur kunstnik tagasi vaimu selgusse. Aeg-ajalt on juba paistnud, nagu krooniks neid pingutusi edu — juba on nähtud Nižinskite üksinda sanatooriumi aias tegemas arglikke tantsuliigutusi, ent neile lootusile on varsti järgnenud jälle uued pettumused Nižinski vaimuhämaruse uuesti suurenemise tõttu. Mis Nižinski sõbrad kõik ei ole teinud tema päästmiseks! Pariisis korraldati kord ühes teatris erietendus, kus Tamaara Karssaavina tantsis Nižinskile, kes selleks puhuks oli Pariisi toodud, neid tants, mis ta oli kunagi tantsinud koos Nižinskiga samas teatris. Selle katsega loodeti Nižinskis elustada vanu mälestusi ja koos nendega esile kutsuda vaimne šokk. Ent seegi katse ei annud soovitud tagajärki.

Siis valmistas Nižinski oma sõpradele üllatuse, andes neile ühtlasi ka uusi lootusi. Ta hakkas nimelt maalima. Ja seda tegi ta nii suure järjekindluse ja püsivusega, et varsti võidi tema töödest korraldada erinäitusi. Esimene näitus korraldati 1932. aastal New Yorgis, sealt viidi see 1934. aastal Pariisi ja 1937. aastal edasi Londoni. Nižinski sõpru ja arste huvitas enne kõike küsimus, kuidas võtta neid maale ja joonistusi Nižinski tervenemise võimaluste seisukohast: kas annavad need lootust Nižinski tervenemiseks või mitte? Ja siin läksid arstide arvamised diametraalselt lahku — ühed arvasid Nižinski maalides nägevat tõendust tema tervene-

mise võimalustele, teised jälle nägid tema maalides just tõendust tema vaimuhaiguse parandamatusele. Nižinski ise olevat kunagi öelnud, et tema maalide ülesanne on õpetada inimestele, kuidas tuleb tunda ja mitte ainult mõelda. Nižinski maalid kujutavad peamiselt lilli, mitmesuguseid putukaid, maske ja inimkujusid. Asjatundjad leiavad nendes suurt rütmitunnet ja joonte täpsust.

Ent nüüd on aastad möödunud ja seegi lootus Nižinski paranemisele on haihtunud. Nižinski elab edasi oma vaimupimeduses Šveitsi sanatooriumis. Prantsuse kirjanik Paul Claudel ütleb Nižinski kohta:

„Oo, Nižinski! Olgu Jumal armuline Sinu tuhmunud vaimule! Ainult palve suudab veel üle selle läve astuda, mille ees jäävad aukartuses seisma sõprus, vaimustus ja haletsemine, täis mõtteid ja mälestusi.“

Loetut — nähtut — kuuldut

Möödunud sajandi 20-dail aastail oli Pariisis omapärane organisatsioon, mille nimeks oli Société d'Assurance de Succès Dramatique (Draamad menu kindlustamise ühing). Selles ühingus võis iga draamakirjanik kindlustada oma tiiki edu, kui ta seda ei olnud suutnud töölaia taga. Ühing saavutas tiiki edu sel teel, et ta saatis saali eriliselt koolitatud isikuid, kes otse spetsialistidena pidid looma meeleeolu. Seal olid plaksutajad (tapageurs), väljaküüdjad (bisseurs), naerjad (rieurs) ja nutjad (pleureurs), kelle ülesandeks oli nakatada publikut vastavate tunnetega, kui see ise ei olnud nii taiplik, ja nad suutsid tõepoolest väga edukalt publikut naeru- ja nutuhoogudega nakatada ka siis, kui tiikl ise ei olekski nii sügavalt mõjunud vastavaile närvidele. Et saalis oleks publikut, selle eest hoolitsesid samuti erilised agendid, „küitjad“ (chauffeurs), kes esietenduse eel teatri ees, kohvikuis ja tänavail püüdsid mitte vaka all hoida uue tiiki suuri väärtusi, ja et etenduse järel ei jääks nõrka muljet, püüdsid vaheaegadel ja etenduse lõpul „tundjad“ (connaisseurs) ja „ergutajad“ (chatouilleurs) rahva seas liikudes levitada häid arvamisi tiikist.

See suurepärase reklaam ei saanud kaua kesta, sest ühingu tegevus keeldi. Selle järele olevat publik nõudnud nende spetsialistide tegevuse uut lubamist — kas nüüd selleks, et igaühel enesel ei oleks vaja enamast vaevata tiiki hindamisega ja selle lõbusate või kurbade joonte otsimisega, või lihtsalt oli see uuesti käimapanud massireklaam. Pärast seda nii puhtalt ärilisel alusel ei ole draamasid enam kindlustatud, olgugi et nii mõnelgi näitekirjanikul ka mujal vaevalt oleks midagi selle kindlustamise meetodi tarvituselevõtu vastu.

+

Augustis esietendati Malvernis üheteistkümnendail teatri-suvipidustusil G. B. Shaw' uusim näidend, mille pealkirjaks on „Hea kuninga Charles'i kuldseil päevil“. Inglise ajakirjandus suhtub kaheksakümnekolmeaastase autori teosesse heatahtlikult, aga ilma vaimustuseta. Shaw on süngi sõnarikas nagu ilka ja on süngi õpetajakantslis. Näidendis ta viib Isaac Newtoni ja George Fox'i, kveekerite usulahu asutaja, kokku kuningas Charles II-ga ja paneb need mehed omavahel juttu ajama. Tegevust on vähe, aga iseloomid on väga inimlikud, dialoog kohati hiilgav. Naistest on tegevad temperamentne Nell Gwynn ja armukade leedi Castlemaine. Üldmulje — ütleb üks inglise arvustaja — on säärane, nagu istuksid õhtusöögil viie suurepärase kõnemehega, kes ei oska oma kõnede lõppu leida.

+

Norra on haruldane maa, kus senini valitseb kaks kirjakeelt: üks traditsiooniline kirjakeel ja teine lääne murrakuile rajatud ning vanade vormidega täiendatud landsmål. Praegu on uue ortograafiareformiga püütud landsmåli tarbetuks teha ja selle elemente sisse võta ühiskeele. Igatahes on mõlemad keeled ametlikult maksvad, omavalitsuste määramisel on landsmål mõnes paigas koolide õppekeeleks ning kesk-koolide lõpetajailt nõutakse mõlema keele oskust kirjas tarvitamiseks.

Oli loomulik, et landsmåli pooldajad nägid vaeva selle keele toomiseks ka näitelavale. Kui see teistsi ei õnnestunud, avati uus Norra Teater — Det norske Teater — selle keeleeksperimenti kultiveerimiseks. Kui teater ringreisil Christianssandis 2. jaanuaril 1913 avati — ringreisil just seepärast, et leida landsmålile läheda kodumurrakuga publikut —, siis tervitas sealgi etendust äge vilekontsert. Ühiskeele pooldajad olid jürgnenud uuele teatrile ka sinna ning püüdsid segada keelesaaduse suurendamist ka sisemaal.

Ringhäälingu esiletulek olevat Norras siis seda keeletüli tunduvalt nõrgendanud ja kumbagi „keelt“ teineteisele lähendanud. (Võime märkida, et nende „keelte“ vahe on tõepoolest vähimalt näisama tunduv kui näiteks norra kirjakeele ja rootsi keele vahe.) „See on pannud ka kõige jonnakama kirjakeele-rakva aru saama, et landsmäl ei ole arusaadamatu ja et see on täiesti tarvitav moodsate mõtete väljendusvahendina. Samal ajal ta on õpetanud landsmáli kõige ortodoksaalsemaile pooldajatele, et kirjakeel (riksmäl) ei ole kaugeltki enam ainult „raamatukeel“, samuti kui vananenud seaduste-keele väljendusviis on ammu kadunud ja, vastuoksna, loomulikkna kõnekeelt tarvitab suurem osa neist, kellel on midagi „õelda.“ (Keilhan.) Ja et see keel on suurema ja väärtuslikuma osa kirjanduse keel (Ibsen, Björnson, Lie, Kielland, Hamsun, Undset, Falkberget, Överland), kuma samal ajal landsmáli kultiveerivad peamiselt ainult Olav Duun ja Aukrust, siis olevat just raadio teene, kui norra rahvas harjub lähemal ajal ühiskeelega ning sellega muutub tarbetuks ka kaks teatrikeelt.

Mie provintsiteatril on oma muresid olnud ja on neid teataval määral praegugi veel. Aga on terve rida maid, kus need mured on palju suuremad. Nende maade hulka kuulub ka Ungari, kus provintsiteatrid viimasel ajal olid peagu välja surnud. Et päästa kui mitte provintsiteatreid endid, siis vähimalt provintsi teatrielu, selleks on haridusminister dr. Homan hiljuti astunud sammu, millest ungari teatrihar-
rastajad loodavad palju head. Näitlejatekoja ettepanekul minister on teinud korralduse, et neli rändtruppi hakkaks külastama suuremaid ja keskmisi provintsilinnu. (Väike-
sist linnust millegipärast ei räägita, kõnelemata maakohtadest, nagu neid külastab näiteks meie E. Draamateater.) Selle ürituse läbiviimiseks riik maksab 200.000 pengót, meie rahas umbes 140.000 krooni, mis ei ole küll väga suur summa, aga siiski midagi.

Astudes selle oma sammu minister Homan on tahtnud päästa vana kultuuriväär-
tust. On ju provints mänginud väga suurt osa ungari teatrielus.

Täpselt sadaviiskümmend aastat tagasi astus Budapestis kokku rühm innulikaid asjaarmastajaid, kes tahtsid luua ungari teatri, panna kõlama ungari keele lavalt, saada jagu tollaegse kodanikelcasti ükskõiksusest ja teda lavavõluga meelitada alles ole-
matusse teatrimajja. Tehti esimesi katseid. Aga varsti selgus õilsa ürituse läbiviida-
matust. Ametiasutuste ükskõiksus ja vaenulikus, bürokraatia kiislikkus ja hea kooliga saksa näitlejate konkurents olid liig suuriks vastaseiks. Pärast kuueaastast ägedat võit-
lust trupp läks laiali. Ta silmapaistvaimad liikmed, ungari näitekunsti teerajajad, len-
dasid igasse maailmakaare.

Aga nad leidsid kiialislahket vastuvõttu ja tänuliku publiku suuris provintsi-
linnus, nagu Debrecen, Nagyvárad j. t., iseäranis aga Transsilvaania linnus. Trans-
silvaania magnaadid tegid teatri asja endile sidameasjaks ja hakkasid hoolitsema
nühästi näitekunsti enda kui ka näitlejate eest. Seetõttu näitekunst õitses ungari pro-
vintsis juba ammu enne seda kui pealinn sai endale alatise teatri. Ja kui siis viimaks
a. 1837 asutati rahvusteater, siis uus kunstiasutus toetus suurile staarele, kes oma kas-
vatuse, rutiini, esinemiskindluse olid saanud Kassas, Szegedis, Debrecenis, Nagyváradis,
Kolozváris, Székeshérváris ja teisis provintsilinnus.

Ka pärast oli ungari rahvusteater kõige tihedamas ühenduses provintsiteatritega.
Riikliku teatrikooli asutamiseni (a. 1865) ta sai oma järelekasvu ikka provintsis. Ja
sageli ka pärast seda.

Aga provints ei olnud ainult taimelavaks rahvusteatrile. Provintsiteatrid olid
ka väärtused omaette. Nad pakkusid head kunsti, neil oli mitmekesine repertuaar, suur
kunstiline ja tehniline personaal. Mängiti ungari klassikuid, Shakespeare'i, moodsaid
konversatsioondraamasid ja rahvapäruseid jante. Suuremais linnus katsetati menukalt
populaarsemate operitega. Ja tollaegsed teatridirektorid teenisid kõik hästi ning
läksid rikkaks.

Sõda ja järelsõjaaeg tegid sellele ilusale idüllile järsu lõpu. Teater võib ainult
seal õitseda, kus õitseb ka linnaelu. Kus rauguvad linna jõud, seal ootab ka teatrit kas
aeglane või kiire surm. Ungari provintsis tuli õudse kiirusega enne langus, siis häving.
Viimaseil aastail oli ungari provintsiteatrite häda lihtsalt kirjeldamatu.

Üheteistkümnendal tunnil astus haridusminister Homan oma päästva sammu, mis
loodetavasti ajajooksul viib provintsiteatritegi uuesti elule ärkamisele. Eeskujuks on
temale seejuures osalt olnud itaalia „Tespise kätud“ ja Ameerika Ühendriikide WPA
teater, mis „Teatri“ lugejatele peaksid olema hästi tuntud.

Itaalias kaanti sel suvel vabas õhus ette kolmekümmend neli ooperit, mida kolmesajal kolmekümne neljal etendusel käis vaatamas ligi poolteist miljonit inimest.

Palermo palmide all kanti esimest korda ette Wagneri „Lohengrin“, mille igal etendusel oli 14.000 vaatajat. Laulsid eranditult saksa solistid. Kuigi palermolased saksa keelt ei tunne, nad elasid etendusele väga kaasa ja publiku ridadest hoiatati korduvalt Elsat, et ta ei võtaks vastu paha Ortrudit.

Igale vabas õhus ettekantavale ooperile valitakse sobiv ümbrus. „Aïdat“ mängiti Benjamino Gigliiga Radamès'i osas Roomas, Caracalla-termides. Võidurongkäigu ajal langetati tagasein ja anti vabaks vaade varemete monumentaalseile kaarile, mida hüiglasuured tulepannid matsid punasesse suitsu. Pead pööritava panevas kõrguses olid tegutsemas kilbistatud herolidid ja fanfaaripuhujad, kuna all egiptlaste võidurongkäik, millest võttis osa tuhat tegelast, kujunes unustamatuks elamuseks.

Milaanos ehitati kuu jooksul Sforza-linnuse õues vaatajatetriibüün 25.000-le inimesele, mis on enam kui harilikku maja kõrgune ja üleni terasest. Ehitamiseks kulus 350 kilomeetrit terastorusid. Orkester oli 160-liikmeline.

Itaalia vabaõhuooperi klassilisels paigaks on Verona areen, kus a. 1913 tenor Giovanni Zenatello korraldas esimese ooperietenduse vabas õhus, nimelt „Aïda“. Siin läks sel suvel Puccini „Tosca“.

Rahvushümni helid ja neid saatvad braavohüüded 20.000-dest kõrist on lakanud kõlamest. Sajad kaubitsejad, kes varustavad vaatajaid jäätise ja sigarettide, kompvekkide ja puuviljaga, kaovad nagu hiired ning valgus vaatajateruumis kustub. See-eest — ja see on ka omaette vaatepilt — süttib tuhandeid vahatikke: ruttu süüdatakse sigaretid. Süis aga algab muinasjutuline helin: ligi kaheksakümme viiuliga ühineb kaheksakümmend kaks tšellot ja kaheksateist kontrabassi annab sellele vundamendi. Ja akustika ime saab veel suuremaks, kui solistid haakuvad laulma. Mitte ühtki tooni, mitte ühtki silpi ei lähe kaduma — ja seda hoolimata sellest, et ei ole valjuhääldajaid. Seejuures on lähim rida lavast sadaviiskümmend meetrit eemal, nii et näitlejad paistavad pisi-nuklkudena!

+

Moskva Kunstiteatri asutaja Konstantin Stanislavski eraarhiivist on leitud kuulsa itaalia tragöödiatari Eleonora Duse kirju. Kõik need kirjad avaldatakse tuntud Moskva kirjastuse poolt.

+

Ateena Kuninglik teater sooritas juunis-juulis ringreisi mööda Euroopat, mis teda viis Inglismaalegi. Repertuaaris olid Sophoklese „Elektra“ uues greekakeelses tõlkes ja Shakespeare'i „Hamlet“. Teatrile sai osaks suur kunstiline menu. Vääril märkimist, et osa Londoni teatriurustajaid kinnitab, et Inglismaal ei olevat nähtud nii head Hamletit, nagu seda oli greeklaste oma.

Kõigi külastatud maade teatrikriitikud imetlevad ateenlaste määrika ja käte-mängu ilmkest, mis olevat teinud vaatajaile etenduse jälgimise kergeks hoolimata keele mittetundmisest.

Ateena Kuninglik teater asutati a. 1900.

+

Giuseppe Verdi oleks, nagu alles nüüd on selgunud, peaaegu Molière'i „Tartuffe'ist“ teinud koomilise ooperi. Verdi pidas „Tartuffe'i“ sisu äärmiselt sobivaks ooperi-aineks. Ooper pidi olema kahevaatuseline ja kohe algama „Tartuffe'i etteaste-lauluga. (Molière'i viievaatuselises komöödias Tartuffe ilmub lavale alles kolmandas vaatuses.) Kavatsusest ei tulnud süiski midagi välja, kuna Verdi ei leidnud head libretokirjutajat.

+

WPA teatrit, täh. Ameerika Ühendriikide töötute näitlejate hüiglasuurt, riigi poolt toetavat ettevõtet, millest meie korduvalt oleme kirjutanud „Teatri“ veergudel, ühvardab seisajajäämine, kuna riik ei taha enam temale kulutada hüiglasummasid. Oieti on tema likvideerimise otsus juba tehtud, aga selle tühistamiseks on astunud samme terve rida mõjuvaid isikuid, nii et võitlus on praegu veel käimas. WPA's olid juhtidena tegevad paljud silmapaistvad ameerika kirjanduse- ja teatrimimesed, nagu näiteks Elmer Rice, Orson Welles j. t.

Uue „Fausti“ on loonud inglise tuntud romaanikirjanik Dorothy L. Sayers. See tuli esietendusele Canterbury katedraalis. Uue teksti aluseks on Goethe „Faust“, aga terve rida stseene, nende hulgas ka Gretcheni-stseenid, on välja jäetud; selle asemel on antud rohkem ruumi Helena-faabulale. Tekstis puudutatakse kohati ka moodsaimaid küsimusi.

Eeloleval hooajal on välismaail jällegi suuremaid teatrijuubeleid. Nii pühitseb näit. Braunschweigi riigiteater, mis enne muudugi töötas teise nime all, oma 250-aastast olemasolu. Saja aasta juubelit peab kroaadi rahvusteater Zagrebis. Sel puhul eeloleval hooajal tuleb siin ettekandele terve rida parimate kroaadi näitekirjanike töid, kelledeks on Bogovic, Demeter, Gundulic, Ivakic, Mesaric, Miletic, Schenoo ja Sencic.

Niihästi Braunschweigi riigiteater kui ka kroaadi rahvusteater harrastavad sõnalavastust, operit ja operetti. Olgu see teadmiseks neile, kes armastavad meie „Estoniale“ aeg-ajalt ette heita, et tema kui „poolametlik riigiteater“ tegeleb operetiga.

150 aasta juubelit peab Freibergi linna teater Saksimaal. Vana teatrihoone ehitati a. 1623 elumajana ja kujundati siis a. 1790 teatrimajaks ümber. Pärast on teda mitmel korral täiendatud naabermajade juurevõtmise kaudu. Väärrib märkimist, et a. 1801 tuli selles teatris esilavastusele Karl Maria v. Weberi esiooper „Metsatüdruk“. Autor oli tol ajal väisteist aastat vana ja võttis etendusest osa.

Ludwig Anzengruberi sajandat sünnipäeva pühitsevad saksa teatrid, iseäranis aga Müncheni Rahvateater, 29. novembril või selle ümber. Anzengruberi küllandendeist on terve rida läinud eestigi lavadel, eriti „Vanemuises“, ja nimelt enam-vähem eesti oludesse viiduna, näit. „Ristitegijad“, „Südameuss“, „Neljas käsk“ ja teisi. Eesti näitlejate poolt loodud Anzengruberi kujudest oli parimaid Leopold Hanseni Kivitüksi-Andres.

Mehhiko teatreist on „Teatris“ olnud seni vist ainult kord juttu. Pühendame talle seekord jälle oma huvi.

Mehhiko pealinn armastab väga draamat ja Kaunitse Kunstide palee näol tal on Betty Kirk'i kinnitust mööda kogu Ameerika mandri ilusaim teater. Aga tal puudub kaasaegne draama, mida mängitaks moodsalt. See on seda tähelepandavam, et mehhiko muusika ja maalikunst on vahepeal teinud väga suuri edusamme igas suhtes.

Mehhiko näitekirjanduse edenematuse põhjuseks on osalt see, et mehhiko teater ei raatsi murda traditsiooni, mis teda seob üheksateistkümnenda, kaheksateistkümnenda ja isegi seitsmeteistkümnenda sajandi hispaania teatriga. See käib muudugi sõnalavastuste kohta, kuna näit. revüü on Mehhikos igas suhtes moodne.

Populaarseimaks näidendiks on Mehhikos „Don Juan Tenorio“, mille eelmise sajandi keskel on kirjutanud hispaanlane José Zorrilla. Näidend käsitab vana Don-Juani-legendi, mille esimesena on lavale toonud Tirso de Molina. Siin on alal hoidunud eranditult kogu hispaania klassilise draama raudvara — kõlav deklamatsioon aust ja õilsusest, kahevõitlused, naiseröövid, endaohverdamised jne.

„Don Juan Tenoriot“ on Mehhikos mängitud enam kordi kui ühtki teist näidendit. Iga aasta novembri alguses mängib seda ainult pealinnas mitu teatrit korduvalt surnute-püha puhul — ja ikka väljamüüdnud majadele.

Muudugi mängitakse ka moodsaid välisnäidendeid, nagu näit. Lillian Hellmani „Laste tundi“ ja Giraudoux' „Amphitryon 38“, aga — eelmise sajandi stiilis. Don Juani lai mantel heidab oma romantilise varju nüüdisajagi repertuaarile.

See „mineviku varjude“ mõju on seletatav kahe asjaoluga. Esiteks sellega, et Hispaaniast ja Lõuna-Ameerikast tuleb rändtruppe, kes kõik mängivad vanas stiilis, teiseks aga sellega, et enamjagu mehhiko näitlejaid on vanemad inimesed, kes on kasvatatud vana kooli poolt ja kes ei mõtlegi seda vahetada millegi uue vastu. Noori näitlejaid aga on vähe. Ja need noored ei saa moodsaid eeskujusid, kuna peale hispaanlaste ja lõuna-ameeriklaste teisist rahvusist trupid Mehhikot peagu ei külastagi. Pealeselle on mehhiko teatriellu tunginud poliitika, mis ei ole kunagi kasuks teatrikunsti edenemisele.

Praegu on mehhiko valitsuse huvi koondunud Teatro de Orientacion'ile, mis saab rüütlikku abiraha. Enamjagu näitlejaid selles teatris on asjaarmastajad. Süski loode-

takse, et teatri direktor, Rudolfjo Usigli, tõstab teatri kunstilise taseme kõrgele, kuna tal selleks olevat kõik eeldused. Usigli on oma erihariduse saanud Ameerikas ja on moodsate ideedega teatrimine.

Huvitav ettevõtte mehhiiko teatrielus on professor Fernando Wagneri „Pan-Ameerika teater“. See teater lavastab moodsaid näidendeid kahes — hispaania ja inglise — keeles. Ta trupp koosneb mehhiiklasist, inglasist ja ameeriklasist. „Pan-Ameerika teater“ ei ole veel kuigi palju suutnud ära teha.

Mehhiiko trikitöölisid on asutanud Töölisteatri, elektritöölisid Katseteatri, aga need teatrid on õieti alles saamisel.

Parimad Mehhiikos on revüüid, mis pühendavad palju huvi poliitikale. Revüünäitleja Roberto Soto kukutas a. 1925—1935 oma teravate ja vaimurikaste kupleedega nii mõnegi mõjurikka poliitikamehe.

✱

Tuntud prantsuse näitekirjanik Jean Cocteau, kelle näidend „Les parents terribles“ (Võimatud vanemad) sai Pariisis möödunud hooajal erakordse menu osaliseks, kirjutab praegu uut näidendit. Tegevus keerleb anonüümkirjade ümber ja selle nimeks on „Machine à écrire“ (Kirjutusmasin).

Miljöö paremaks tundmaõppimiseks palus Cocteau oma sõpru ja tuttavaid enesele hakata saatma anonüümkirju. Saadetud kirjad ei olnud aga kaugeltki nii heasoovlikud kui Cocteau oli oodanud. Ta sai liig palju kuulda enesest ja teistest. Pettunult ütles Cocteau eksperimendist: „Milline piin saada anonüümkirju isegi siis, kui need on sõpradelt!“

✱

Suurt tähelepanu ka väljaspool Nõukogude Liidu piire on äratanud gruusia helilooja Z. Paliashvili ooper „Abesalom ja Eter“, mille esietendus oli käesoleva aasta kevadel Moskva Suures Teatris. „Abesalom ja Eter“ on kirjutatud juba 1913. aastal ja selle gruusiakeelne esilavastus oli 1919. aastal. 1933. aastal Gruusia riiklik ooperiteater esines selle ooperiga Moskas külgava menuga. Ooperi libreto aluseks on gruusia muistend kuningapoja Abesalomi ja vaese ilusa talutüdruku Eteri traagilisest armastusest. Ta on süzeelt seega lähedal Tristani ja Isolde ning Romeo ja Julia klassilistele lugudele.

„Abesalomi ja Eteri“ muusikas on rikkalikult kasutatud gruusia ja teiste Kaukaasia rahvaste meloodiaid nii suurtele kooridele kui ka solistidele. Niisama rikkalikult esitatakse ooperis gruusia rahvuslikke tantse, nimelt rüütlitantse.

„Estonia“ teater kaalub selle ooperi võtmist oma mängukavasse.

✱

Õmapärane tüüp teatrimaailmas oli direktor Friedrich Gumtau, kes tegutses eelmisel sajandil Saksamaal. Ta auhuseks oli suure kirjandusliku väärtusega mängukava, kuna aga „kergele kunstile“ ta vaatas põlgusega. Ainult et mitte aineliselt kokku variseda, selleks ta vahete vahel tõi välja ka jante. Aga häda nende „seakometite“ näitejuhile, kui ta julges Gumtaule ette panna osade jaotusi, milledes olid ette nähtud ka klassilise draama peatoed. Siis Gumtau lõi kohe keema: „Inimene, kas olete täiesti arust ära? Minu parimaid jõude tahate oma seakometites narriks teha?!“

Sageli küll Gumtau pidi järele andma, sest selleks sundis teda trupi võrdlemisi väike koosseis. Siis ta pidas raske südamega vastu etenduse alguseni. Aga ka lünkadeta peademer ei suutnud vähendada ta pahameelt. Vaadates läbi eesriide-angu ta konstateeris mürgiselt: „Seal nad nüüd istuvad, need metslased, pea pea kõrval! Ja kui ma mängin oma klassikuid, siis nad lähevad kõrtsi ja mängivad kaarte — elajad niusugused! Noh, täna aga lähen mina kõrtsi ja mängin kaarte! Jumalaga!“

Kuigi oma käitumises jäme ja mõnikord solvangi, Gumtau osutas oma näitlejaile sageli sooja inimlikku huvi. Nii oli kord ta teenistuses noor paljutöötav karaktermängija — mitte just kõrge palgaga. Kui ta trupist lahkus, et üle minna teise teatrisse, Gumtau surus talle jumalagajätkul pihku kaks rasket (kuldmiintide rulli sõnadega: „Sähkel! Siin on see raha, mis ma teie väikese palga pealt olen kokku hoidnud. See on teie raha!“

Kui mõne uudise esietendus oli läinud hea menuga, siis Gumtau kutsus „kogu kupatuse“ õhtusöögile ja kostitas teda särava armastusväärusega. Järgmisel päeval aga ta oli hoopis teine inimene ja müristas peagu vahetpidamata. See läks mõnikord

nii kaugete, et trupi liikmed saatsid direktorile ühise kirja, milles nad protesteerisid tema lakkamatute jämeduste vastu. Gumtau ei vastanud ja hoidus oma personaaliga kokku puutumast. Mõni päev hiljem aga, kui meeled olid rahunenud, ta ilmus ootamatult proovile. Frakis ja valgeis glaseekindais ta pistis naerdes pea ukse vahelt sisse: „Noh, ma tahtsin ainult küsida, kas ma veel tohin tulla oma teatrisse?“

Kui lähenes hooaja lõpp, siis oli trupi ja direktori vahel harilikult tekkinud ületamatu kuristik. Siis võis juhtuda, et Gumtau laskis viimsel palgapäeval kogu trupi kokku kutsuda. Kõik ilmusid ettekirjutatud seltskonnariietuses lavale, kuhu oli ehitatud väike altar. Viimaks avanes uks ja frakis, rinnal kõik aumärgid, härra direktor ilmus lavale. Pidulikult ta sammus altari juure, põlvitas selle ette maha ja pani käed palvuseks kokku: „Armas jumal teavas! Ma tänan sind tuhat korda, et sa mind oled vabastanud kogu sellest kupatusest!“ Sellega oli „jumalateenistus“ läbi.

Eleonora Duse pakkus end kord oma sõprade üheaastase lapse hoidjaks, kui need pidid välja minema.

„Mis hakkate siis tegema, kui beebi karjub?“ küsisid sõbrad.

„Ma laulan talle midagi ette,“ ütles endas kindel Duse, „mul on kõiksugu trikke väikeste laste lõbustamiseks.“

Kui vanemad tagasi tulid, leidsid nad lapse rahulikult istumas oma vankris, silmad nagu hüpnosis suunatud sohvale. Seal lamab suur näitlejanna pea rippudes alaspäidi, suu lahti. Ta oli norskamas — reeglipäraselt, kõlarilikalt norskamas.

Aeglaselt ta avas silmad. „Tss!“ ütles ta, „kui jätan sekundiks järele, ta hakkab nutma.“

Pärast Duse seletas: „Ma laulsin talle, ma tantsisin talle, ma tegin talle grimasse, ma kandsin talle ette kogu „Paolo ja Francesca“ — miski ei meeldinud talle. Aga norskamine — see meeldis talle kohe algusest peale.“

Toimetuselt

1.

„TEATRI“ järgmine number ilmub 20. oktoobril s. a. Kaastöö selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 9. oktoobriks Tallinn, postkast 357.

2.

„TEATRI“ tellijaid, kel on veel tasumata tellimisraha 1939. a. eest, palutakse see õendada hiljemalt 1. oktoobriks s. a. Tähtpäevaks tellimisraha tasumata jätnud tellijatele katkestatakse „TEATRI“ saatmine.

Materjalide kasutamine allikal nimeitamata on keeldud.

TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, W. Mettus, P. Põldroos, L. Soonpää

VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● **VASTUTAV TOIMETAJA:** Paul Olak

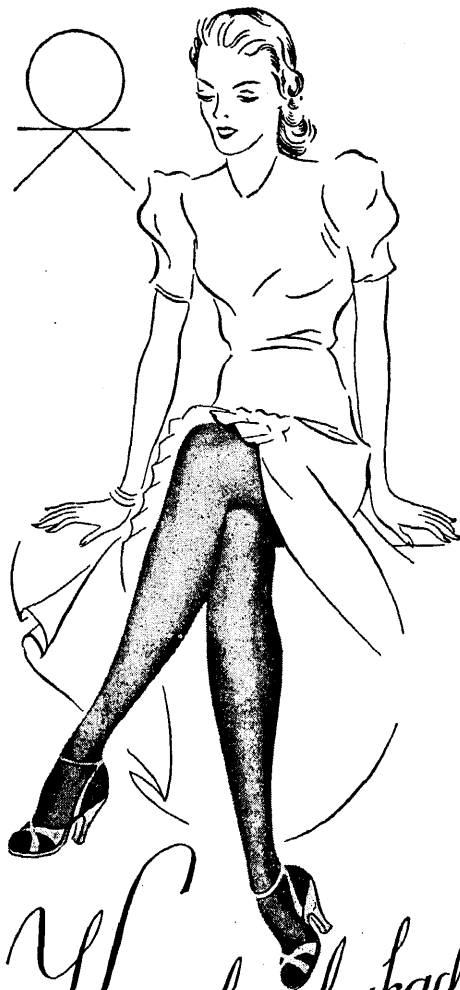
Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august ● **VI** aastakäik

Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak 7—3 ● **Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused** (arve

„EKA“ maja ● **Telefon** 479-40 ● **Postkast** 357 **nr. 434**) ja **teatribürood** ● **Üksiknumber** 40 senti,

Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1 **aastakäik** kr. 3.—, **välismaale** kr. 4.—

Ilmunud 19. septembril 1939.

Kaunid siidsukad
**LIBELLE
LUKSUS
LADY**
*Ohulised kvaliteet
uudissukad*
TÄHT
O. Kilgas ^{A/S}

RESERVEERITUD

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustega „TEATRIT“

*Varas jätab varna seina, tuli
ei jäta sedagi!*

*Tulekahju kurbade tagajärgede eest
kaitseb Teid*

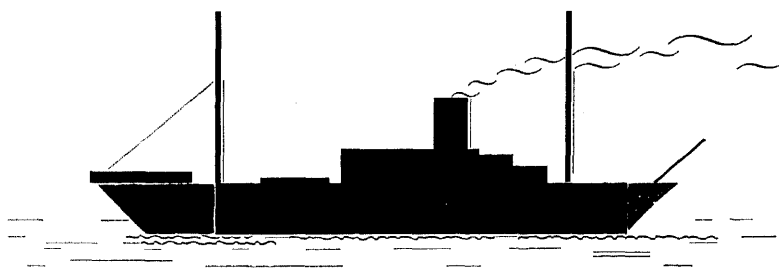
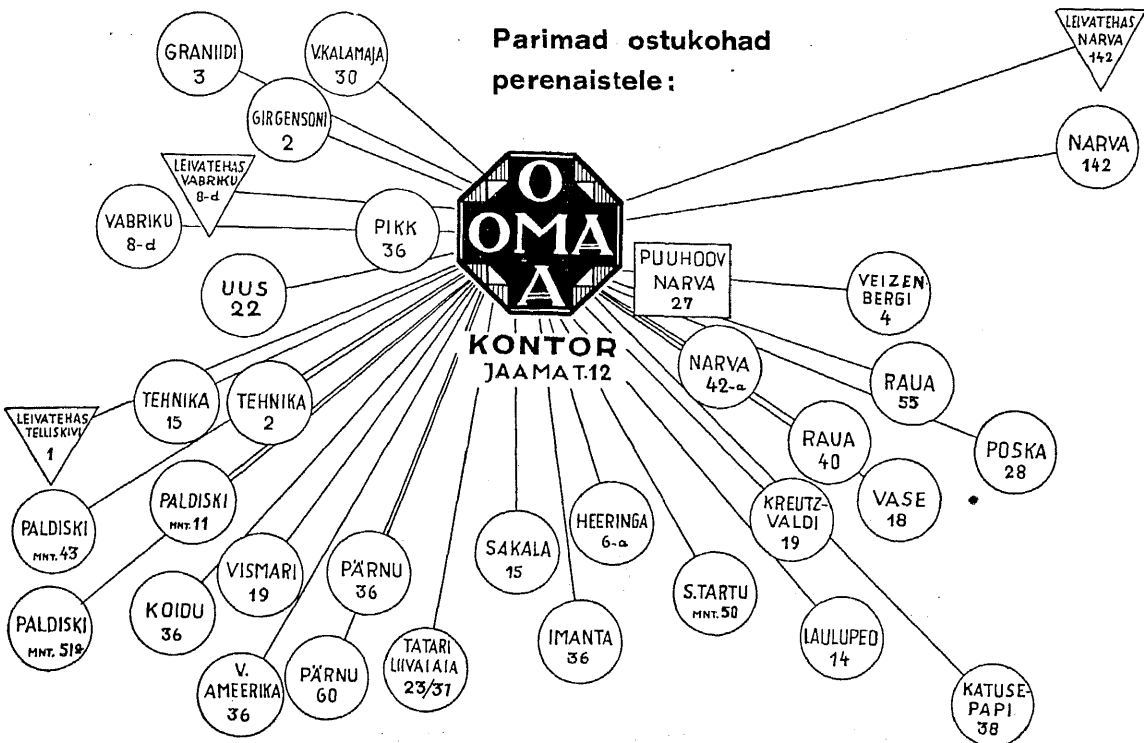
„EKS-MAJA“

tulekindlustuse poliis

K. M.

Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Parimad ostukohad
perenaistele:

MERIMEHED

TERVITAVAD JA SOOVIVAD
NÄITLEJASPERELE

UUT TÖÖINDU

ALGAVAKS HOOAJAKS

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“

o.-ü.

„Motor“

Autobussiliinid • Juhuveod

Juhatus ja kontor: Tallinn,
Sadama 1/3,
telefon 478-15

Liiklemiskorraldaja
Tallinnas Veneturul: telefon 305-45

Eesti Vabariigi 9. klassiloterii plaan

I klass Loosimine 27. ja 28. septembril 1939. a.	II klass Loosimine 2. ja 3. novembril 1939. a. Eelmise klassi pilette vahetamine lõpetatakse 25. oktoobril 1939. a.	III klass Loosimine 30. nov. ja 1. detš. 1939. a. Eelmise klassi pilette vahetamine lõpetatakse 23. novembril 1939.	IV klass Loosimine 31. jaanuaril, 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 12., 13., 15., 16., 17. ja 19. veebruaril 1940. a. Eelmise klassi pilette vahetamine lõpetatakse 25. jaanuaril 1940. a.																																																																																																																				
Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Suurim võit Kr. 80.000 (õnnelikul juhusel)																																																																																																																				
<table border="1"> <tr><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>10.000—10.000</td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>15.000—15.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>7.000—7.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>3.000—6.000</td></tr> <tr><td>10 "</td><td>1.000—10.000</td></tr> <tr><td>10 "</td><td>500—5.000</td></tr> <tr><td>10 "</td><td>200—2.000</td></tr> <tr><td>25 "</td><td>100—2.500</td></tr> <tr><td>120 "</td><td>20—2.400</td></tr> <tr><td>1000 "</td><td>10—10.000</td></tr> <tr><td>3820 "</td><td>5—19.100</td></tr> <tr><td>5000 võitu + 1 pr. = 94.000</td><td></td></tr> </table>	Kr.	Kr.	1 preemia	10.000—10.000	1 võit	15.000—15.000	1 "	7.000—7.000	1 "	5.000—5.000	2 võitu à	3.000—6.000	10 "	1.000—10.000	10 "	500—5.000	10 "	200—2.000	25 "	100—2.500	120 "	20—2.400	1000 "	10—10.000	3820 "	5—19.100	5000 võitu + 1 pr. = 94.000		<table border="1"> <tr><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>10.000—10.000</td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>15.000—15.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>7.000—7.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>3.000—6.000</td></tr> <tr><td>10 "</td><td>1.000—10.000</td></tr> <tr><td>12 "</td><td>500—6.000</td></tr> <tr><td>15 "</td><td>200—3.000</td></tr> <tr><td>30 "</td><td>100—3.000</td></tr> <tr><td>150 "</td><td>20—3.600</td></tr> <tr><td>1200 "</td><td>10—12.000</td></tr> <tr><td>4578 "</td><td>7—32.046</td></tr> <tr><td>6000 võitu + 1 pr. = 112.046</td><td></td></tr> </table>	Kr.	Kr.	1 preemia	10.000—10.000	1 võit	15.000—15.000	1 "	7.000—7.000	1 "	5.000—5.000	2 võitu à	3.000—6.000	10 "	1.000—10.000	12 "	500—6.000	15 "	200—3.000	30 "	100—3.000	150 "	20—3.600	1200 "	10—12.000	4578 "	7—32.046	6000 võitu + 1 pr. = 112.046		<table border="1"> <tr><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>10.000—10.000</td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>15.000—15.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>7.000—7.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>3.000—6.000</td></tr> <tr><td>10 "</td><td>1.000—10.000</td></tr> <tr><td>12 "</td><td>500—6.000</td></tr> <tr><td>15 "</td><td>200—3.000</td></tr> <tr><td>30 "</td><td>100—3.000</td></tr> <tr><td>120 "</td><td>30—3.600</td></tr> <tr><td>1000 "</td><td>12—12.000</td></tr> <tr><td>4608 "</td><td>9—41.472</td></tr> <tr><td>5800 võitu + 1 pr. = 122.072</td><td></td></tr> </table>	Kr.	Kr.	1 preemia	10.000—10.000	1 võit	15.000—15.000	1 "	7.000—7.000	1 "	5.000—5.000	2 võitu à	3.000—6.000	10 "	1.000—10.000	12 "	500—6.000	15 "	200—3.000	30 "	100—3.000	120 "	30—3.600	1000 "	12—12.000	4608 "	9—41.472	5800 võitu + 1 pr. = 122.072		<table border="1"> <tr><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>30.000—30.000</td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>50.000—50.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>25.000—25.000</td></tr> <tr><td>1 "</td><td>15.000—15.000</td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>10.000—20.000</td></tr> <tr><td>3 "</td><td>7.000—21.000</td></tr> <tr><td>5 "</td><td>5.000—25.000</td></tr> <tr><td>12 "</td><td>3.000—36.000</td></tr> <tr><td>18 "</td><td>2.000—36.000</td></tr> <tr><td>60 "</td><td>1.000—60.000</td></tr> <tr><td>64 "</td><td>500—32.000</td></tr> <tr><td>300 "</td><td>100—30.000</td></tr> <tr><td>1200 "</td><td>30—36.000</td></tr> <tr><td>49133 "</td><td>9—442.197</td></tr> <tr><td>50.800 võitu + 1 preemia = 858.197</td><td></td></tr> </table>	Kr.	Kr.	1 preemia	30.000—30.000	1 võit	50.000—50.000	1 "	25.000—25.000	1 "	15.000—15.000	2 võitu à	10.000—20.000	3 "	7.000—21.000	5 "	5.000—25.000	12 "	3.000—36.000	18 "	2.000—36.000	60 "	1.000—60.000	64 "	500—32.000	300 "	100—30.000	1200 "	30—36.000	49133 "	9—442.197	50.800 võitu + 1 preemia = 858.197	
Kr.	Kr.																																																																																																																						
1 preemia	10.000—10.000																																																																																																																						
1 võit	15.000—15.000																																																																																																																						
1 "	7.000—7.000																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																						
2 võitu à	3.000—6.000																																																																																																																						
10 "	1.000—10.000																																																																																																																						
10 "	500—5.000																																																																																																																						
10 "	200—2.000																																																																																																																						
25 "	100—2.500																																																																																																																						
120 "	20—2.400																																																																																																																						
1000 "	10—10.000																																																																																																																						
3820 "	5—19.100																																																																																																																						
5000 võitu + 1 pr. = 94.000																																																																																																																							
Kr.	Kr.																																																																																																																						
1 preemia	10.000—10.000																																																																																																																						
1 võit	15.000—15.000																																																																																																																						
1 "	7.000—7.000																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																						
2 võitu à	3.000—6.000																																																																																																																						
10 "	1.000—10.000																																																																																																																						
12 "	500—6.000																																																																																																																						
15 "	200—3.000																																																																																																																						
30 "	100—3.000																																																																																																																						
150 "	20—3.600																																																																																																																						
1200 "	10—12.000																																																																																																																						
4578 "	7—32.046																																																																																																																						
6000 võitu + 1 pr. = 112.046																																																																																																																							
Kr.	Kr.																																																																																																																						
1 preemia	10.000—10.000																																																																																																																						
1 võit	15.000—15.000																																																																																																																						
1 "	7.000—7.000																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																						
2 võitu à	3.000—6.000																																																																																																																						
10 "	1.000—10.000																																																																																																																						
12 "	500—6.000																																																																																																																						
15 "	200—3.000																																																																																																																						
30 "	100—3.000																																																																																																																						
120 "	30—3.600																																																																																																																						
1000 "	12—12.000																																																																																																																						
4608 "	9—41.472																																																																																																																						
5800 võitu + 1 pr. = 122.072																																																																																																																							
Kr.	Kr.																																																																																																																						
1 preemia	30.000—30.000																																																																																																																						
1 võit	50.000—50.000																																																																																																																						
1 "	25.000—25.000																																																																																																																						
1 "	15.000—15.000																																																																																																																						
2 võitu à	10.000—20.000																																																																																																																						
3 "	7.000—21.000																																																																																																																						
5 "	5.000—25.000																																																																																																																						
12 "	3.000—36.000																																																																																																																						
18 "	2.000—36.000																																																																																																																						
60 "	1.000—60.000																																																																																																																						
64 "	500—32.000																																																																																																																						
300 "	100—30.000																																																																																																																						
1200 "	30—36.000																																																																																																																						
49133 "	9—442.197																																																																																																																						
50.800 võitu + 1 preemia = 858.197																																																																																																																							
Pileti hind klassiviisi ostes Iga klass 2 krooni; kõik 4 klassi korraga ostes 8 krooni. Poolpileti (4 pil.) hind klassiviisi ostes Iga klass 8 " " " " " " " " Poolpiletr. (4 poolpil.) hind " " " " " " " "			Kõimanda või nelljanda klassi pileti, ilma et tal oleks eelmise klassi piletit, peab maksma ka kõigi eelmise klasside hinna.	Klassiviisi müüakse pileteid Riigi Klassiloterii pilette müügikohtades, pankades, postiasutustes jne. Iga klassi piletit müük algab eelmise klassi võitude nimelike avaldamisest ja kestab loosimiseni. Pileteid kõigi nelja klassi jaoks korraga müüakse ainult pilette keskmüügikohtas Riigi Trüükikojas, Tallinnas. Nüline I. Positeedi saadetakse pileteid välja pilette keskmüügikohtas Riigi Trüükikojast Tallinnas, kui tellija on saatnud ette pileti hinna ja saatkodu 10 senti iga saadetise kohta. Lunasaadeti sena positeedi saadetakse pileteid välja ainult klassiviisi keskmüügikohtast, kui tellija on saatnud ette lunasaatekulu 25 senti hiljemalt 10 päeva enne loosimist.																																																																																																																			
Võidu korral I, II või III kl. võidavad piletraamatus kõik 4 piletit, sest iga võitnud raamatu numbrit kohta loositakse selle raamatu 4 pileti vahel välja 4 võitu.			IV kl. langeb igale raamatule kindlasti üks võit, mis loositakse kohe selle raamatu 4-ja pileti vahel.																																																																																																																				

EESTI UNION

Tallinn, Suur-Karja 18. Telefon 445-10,

|| TULE ||

veo-, auto-, kasko-, klaasi-, murdvarguse-, õnnetusjuhtumite

== ELUKINDLUSTUSED ==

Seltsil pole kahjukannatajatega olnud ühtki protsessi

Kaks näpunäidet härradele, kes ise habet ajavad:

1) tarvitage habemeajamisel

PA-MU vahukreemi!

See teeb habeme suurepäraselt pehmeks ja muudab selle tülika toimingu pisiasjaks;

2) võtke pärast habemeajamist

ISIS mattkreemi!

Esiteks teeb see naha samet-pehmeks ja painduvaks, teiseks annab ta nahale mati jume, nii et pudri tarvitamine osutub ülearuseks

A.-S. EPHAG'i laboratoorium, Tallinn.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

EESTIMAA
ÕLIKONSORTSIUM
SILLAMÄE

Kontor: Tallinn, V.-Karja 1. Telefon 465-07

Esimene bensiinitehas Eestis

Kodumaa bensiin
BALTOLIN

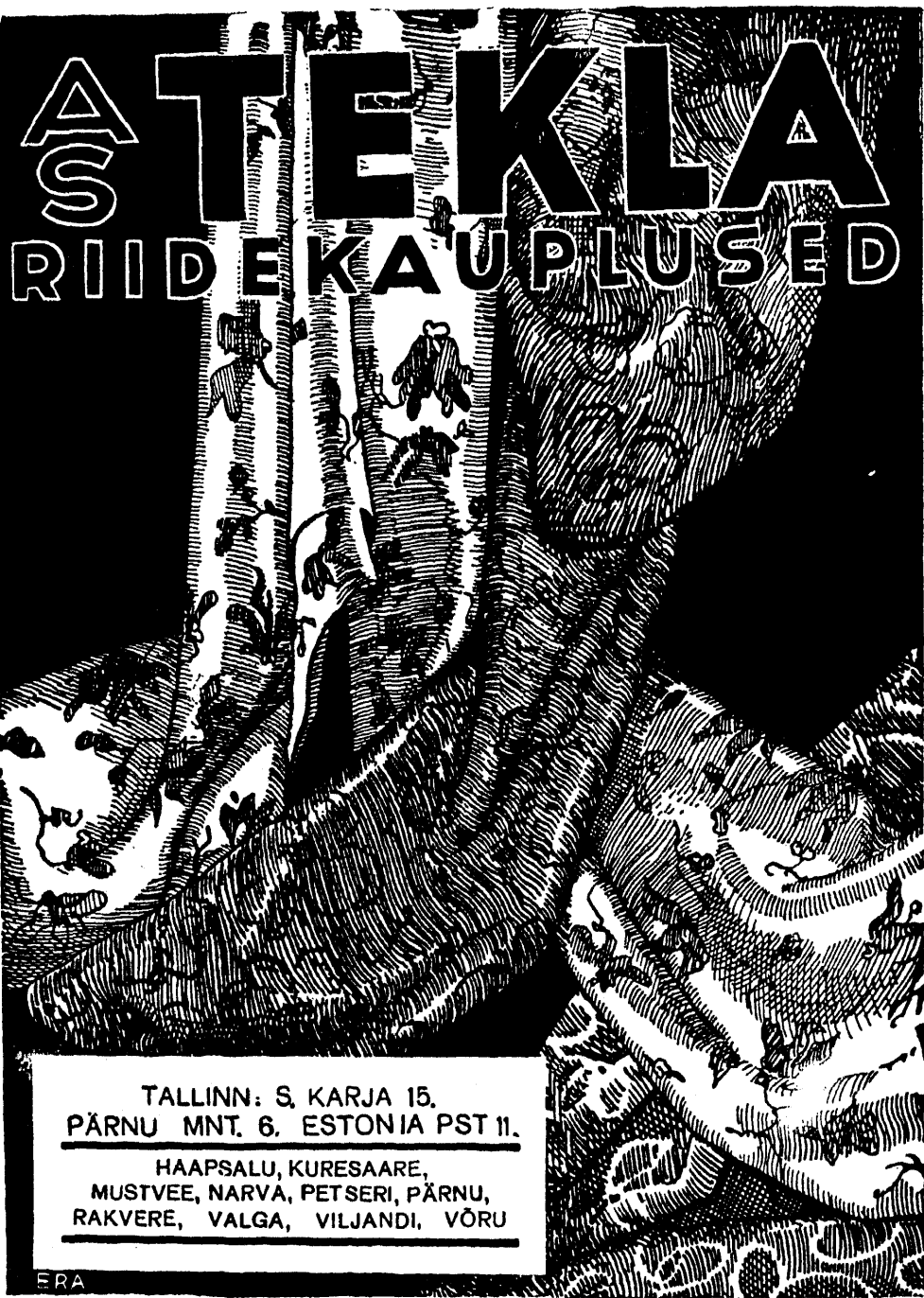
Kütteõli

Immutusõli

Bituumen

Mootorpetroleum

ESTLÄNSKA OLJESKIFFERKONSORTIET

AS TEKLA RIIDEKAUPLUSED

TALLINN: S. KARJA 15.
PÄRNU MNT. 6. ESTONIA PST 11.

HAAPSALU, KURESAARE,
MUSTVEE, NARVA, PETSERI, PÄRNU,
RAKVERE, VALGA, VILJANDI, VÖRU

ERA

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

RAHVUSRAAMATUMÕGU
AR.